

Refurma da las dretgiras 3

(Revisiun parziala da la Constituziun dal chantun Grischun [CC; DG 110.100] e revisiun totala da la Lescha davart l'organisaziun giudiziala [LOG; DG 173.000] cun ulteriuras midadas)

Rapport explicativ

Il pli important en furma concisa

En la sessiun da zercladur 2019 ha il Cussegl grond decidì da fusiunar la Dretgira chantunala e la Dretgira administrativa ad ina dretgira, cur ch'ellas retiran ina sedia cuminaivla. Questa uschenumnada Dretgira superiura dal chantun Grischun vegn ad occupar previsiblamain circa 50 persunas e pia ad esser cleramain pli gronda che la Dretgira chantunala resp. la Dretgira administrativa. Perquai ston vegnir stgaffidas novas structuras tant en il sector da la giurisdicziun sco er en il sector da l'administraziun giudiziala per la Dretgira superiura. Da questa occasiun duai vegnir profità per installar in secretariat general en la Dretgira superiura. En l'avegnir duai quel liquidar las incumbensas administrativas per la Dretgira superiura tenor las instrucziuns dals organs directivs. Cun l'installaziun dal secretariat general vegn ademplita ina recumandaziun dal rapport d'examinaziun da Stalder/Uhlmann.

Plinavant duai vegnir optimada la concepziun instituziunala da la surveglianza da la giustia. Questa nova regulaziun ha l'intent da stgaffir cumpetenzas cleras e cunvegnentas, da concentrar tut ils instruments da surveglianza en in organ da surveglianza, da cumponer adequatamain ils organs da surveglianza e da promover la communicaziun entaifer ils organs da surveglianza sco er cun las autoritads che vegnan survegliadas. La realisaziun da questas finamiras premetta varsaquantas midadas da las structuras da surveglianza existentas. Pertutgadas da quai èn primarmain las dretgiras regiunalas che surpiglian – pervia da questa reorganisaziun – la surveglianza dals uffizis da mediaziun e da las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun. Las resursas necessarias na duain betg vegnir messas a disposiziun en las indesch dretgiras regiunalas, mabain tar in post da stab che duai vegnir affilià a la dretgira regionala che vegn designada da la Conferenza da las dretgiras regiunalas per quest intent. Al post da stab respectiv duain vegnir delegadas ulteriuras incumbensas da l'administraziun giudiziala ch'èn da medema natira e che pon pervia da quai vegnir liquidadas en ina moda pli effizienta e pli favuraivla d'in post da stab.

In ulteriur punct central da la refurma da las dretgiras 3 concerna la posiziun da las commembras e dals commembers da las autoritads giudizialas areguard il dretg d'engaschament. Per facilitar l'applicaziun dal dretg duai vegnir unifitgada uschenavant sco pussaivel la relaziun d'engaschament da las commembras e dals commembers da las autoritads giudizialas. Ultra da quai duain vegnir stgaffidas structuras modernas per las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas per pudair gudagnar las persunas optimalas per questa incumbensa. Plinavant duain vegnir eliminadas las malsegirezzas ch'èn sa mussadas ils onns passads en connex cun la cumpetenza e cun la concepziun da las proceduras da surveglianza ierarchica.

Cun quest project legislativ vegnan la finala realisads ils ulteriurs conclus da princip ch'il Cussegl grond ha prendì en la sessiun da zercladur 2019 areguard l'organisaziun da las dretgiras chantunalas superiuras.

Cuntegn

I.	Situaziun da partenza.....	1
1.	Rapport concernent l'optimaziun da l'organisaziun da las dretgiras chantunalas superiuras	1
2.	Revisiun parziala da la Lescha davart l'organisaziun giudiziala dals 16 da favrer 2021 (elecziun da derschadras e derschaders extraordinaris).....	1
3.	Aboliziun u nova concepziun da la procedura da reelecziun	1
II.	Concepziun dal project	1
1.	Revisiun parziala da la Constituziun chantunala.....	2
2.	Revisiun totala da la Lescha davart l'organisaziun giudiziala	2
3.	Ulteriuras midadas en leschas.....	3
4.	Questiunari davart l'aboliziun sco er davart la nova concepziun da la procedura da reelecziun	3
III.	Principis dal project	3
1.	Organisaziun da la Dretgira superiura dal Grischun.....	3
1.1.	Nova regulaziun concernent il sector da la giurisdicziun	3
1.2.	Nova regulaziun concernent il sector da l'administraziun giudiziala	5
2.	Nova organisaziun da la sorveglianza giudiziala.....	9
2.1.	Nov purtader da la sorveglianza giudiziala	9
2.2.	Sorveglianza da las autoritads da mediaziun.....	12
2.3.	Sorveglianza da la Dretgira da cumpromiss e dal Servetsch da mediaziun	16
2.4.	Sorveglianza da las cumissiuns d'expropriaziun	18
2.5.	Sorveglianza da la Cumissiun da sorveglianza davart ils advocats e da las cumissiuns da notariat.....	19
2.6.	Sorveglianza dals uffizis da scussion e da concurs	20
2.7.	Instrumentis da sorveglianza sco er meds auxiliars.....	21
2.8.	Post da stab per las dretgiras regionalas.....	22
3.	Nova concepziun da la posiziun da las commembras e dals commembers da las autoritads giudizialas areguard il dretg d'engaschament.....	23
3.1.	Activitad da derschader a temp parzial	24
3.2.	Flexibilisaziun da la dotaziun da las dretgiras	26
3.4.	Occupaziun accessoria.....	27
3.5.	Nova regulaziun da la sorveglianza ierarchica.....	28
3.6.	Valaivladad subsidiara dal Dretg da persunal	32
4.	Dretgira da giustia dal chantun Grischun	33
5.	Dretg da cundecisiun da la Dretgira superiura en proceduras legislativas	34
IV.	Consequenzas persunalas e finanzialas	35
1.	Per il chantun	35
2.	Per las regions	36
3.	Per las vischnancas.....	37
V.	Entrada en vigor	37

VI.	Glossari.....	38
------------	----------------------	-----------

I. Situaziun da partenza

1. Rapport concernent l'optimaziun da l'organisaziun da las dretgiras chantunalas superiuras

En la sessiun da zercladur 2019 ha il Cussegl grond tractà il rapport concernent l'optimaziun da l'organisaziun da las dretgiras chantunalas superiuras (PCG 5 I 2018/2019). El è s'exprimi tranter auter per ina fusiun da la Dretgira chantunala e da la Dretgira administrativa, per l'elecziun da derschadras e derschaders extraordinaris sco er per plazzas da derschadras e derschaders a temp parzial. La Regenza sto exequir ils conclus correspondents cun stgaffir las basas giuridicas necessarias.

2. Revisiun parziala da la Lescha davart l'organisaziun giudiziala dals 16 da favrer 2021 (elecziun da derschadras e derschaders extraordinaris)

En vista a la chargia da pendenzas actuala da la Dretgira chantunala ha la Regenza decidì – en enclegientscha cun la Cumissiun per giustia e segirezza (CGS) – da resumar las regulaziuns per l'elecziun da derschadras e derschaders extraordinaris en in project separà per pudair suttametter ellas uschè svelt sco pussaivel al Cussegl grond per la decisiun (missiva carnet nr. 11/2020-2021, p. 672 s.). Il Cussegl grond ha deliberà quest project da lescha en la sessiun da favrer 2021. Dapi il 1. da fanadur 2021 è la lescha en vigur.

Quella giada n'èsi betg vegnì examinà, sche las cundiziuns generalas dal dretg constituziunal per l'elecziun da derschadras e derschaders extraordinaris duain vegnir midadas (art. 21 en cumbinaziun cun l'art. 9, art. 22 CC). Quai ha la Regenza ussa examinà en il project da lescha qua avant maun, sco ch'ella aveva empermess en la missiva tar la revisiun parziala da la Lescha davart l'organisaziun giudiziala dals 19 d'october 2020 (missiva carnet nr. 11/2020-2021, p. 683).

3. Aboliziun u nova concepziun da la procedura da reelecziun

Pliras participantas e plirs participants da la consultaziun han intimà en la consultaziun concernent l'elecziun da derschadras e derschaders extraordinaris d'examinar, sche la procedura da reelecziun per las derschadras ed ils derschaders da las dretgiras chantunalas superiuras duai vegnir abolida u sch'i duain vegnir previsas duradas d'uffizi pli lungas. Ultra da quai han differentas varts fatg la dumonda a la Regenza, sche la procedura da reelecziun pudess vegnir midada en quel senn, che la CGS stoppia examinar mintgamai la qualificaziun da tut las personas che stattan a disposiziun per l'elecziun. A chaschun da las elecziuns per la renovaziun totala èsi sa mussà che las regulaziuns vertentas permettian d'eleger en ina dretgira chantunala superiura personas, da las qualas la CGS n'ha betg examinà las qualificaziuns. En la missiva tar la revisiun parziala da la Lescha davart l'organisaziun giudiziala dals 19 d'october 2020 ha la Regenza annunzià ch'ella examineschia questas dumondas en il rom dal project legislativ qua avant maun (missiva carnet nr. 11/2020-2021, p. 682).

II. Concepziun dal project

Per elavurar quest project che pertutga puncts centrals da l'organisaziun giudiziala, ha il Departament da giustia, segirezza e sanadad (DGSS) incaricà quatter gruppas da lavur. Quellas sa cumponivan da represchentantas e da represchentants da la CGS, da las dretgiras chantunalas superiuras, da las dretgiras regionalas, da l'Uffizi chantunal da persunal, dal Secretariat dal Cussegl grond sco er dal DGSS. Las gruppas da lavur èn vegnidas sustegnidas da l'advocat lic. iur. Daniel Kettiger che ha accompagnà sco expert gia numerus projects en il sector da l'organisaziun giudiziala e da l'optimaziun da la giustia.

1. Revisiun parziala da la Constituziun chantunala

Sche las dretgiras chantunalas superiuras vegnan fusiunadas ad ina suletta dretgira, sto quest nov urden da cumpetenzas vegnir fixà en la Constituziun chantunala (art. 14 al. 3, art. 33 al. 1, art. 36 al. 1, art. 51a al. 1 e 3, art. 52, art. 54 al. 1, art. 55 al. 1 sboz CC). Ina revisiun da la Constituziun chantunala chaschuna plinavant il conclus dal Cussegl grond d'autorisar la Dretgira superiura da pudair sa volver al Cussegl grond cun l'intenziun d'effettuar midadas da leschas u da la Constituziun, che concernan l'administraziun giudiziala (art. 51a al. 2 sboz CC). Plinavant sto vegnir francada en la Constituziun chantunala la Dretgira administrativa speziala che duai vegnir stgaffida tenor il conclus dal Cussegl grond, sche la Dretgira chantunala e la Dretgira administrativa vegnan fusiunadas (art. 33 al. 1, art. 36 al. 1, art. 55 al. 1 lit. b sboz CC). Per pudair occupar questa uschenumnada Dretgira da giustia cun expertas ed experts, èsi necessari d'autorisar il legislatur da dastgar divergiar da las premissas d'elegibladad (art. 22 al. 1bis sboz CC) e da las reglas d'incompatibilitad (art. 22 al. 1 e 3 sboz CC). Questa midada porscha er la pussaivladad d'extender il circol da persunas che vegn en dumonda per in uffizi da derschadra u derschader extraordinari. Quai per pudair far frunt a las difficultads ch'èn da spetgar en connex cun la recrutaziun da personal (cf. er art. 23 al. 1 sboz CC). Plinavant duain tut las dretgiras vegnir autorisadas da relaschar ordinaziuns sin il champ da l'administraziun giudiziala, sch'ellas vegnan autorisadas expressivamain tras la lescha da far quai (art. 51a al. 3 sboz CC). Sin fundament da la midada en la giurisdicziun dal Tribunal federal areguard la repartiziun dals cas ed areguard la furmaziun dal collegi giuditgant para quai dad esser raschunaivel (cf. DTF 144 I 37; sentenza dal Tribunal federal 1C_187/2017 dals 20 da mars 2018 consideraziun 7.2). La finala duai la nova structura dal dretg da surveglianza vegnir francada en la Constituziun chantunala (art. 50 al. 2, art. 52 al. 1 sboz CC).

Questas midadas costituziunalas èn vegnidas prendidas sco motiv per examinar las ulteriuras disposiziuns costituziunalas che concernan la giustia. Da quai èn resultadas ulteriuras midadas ch'èn dentant d'impurtanza puramain terminologica; quellas n'effectueschan betg ina midada da la situaziun giuridica (denominaziun da las dretgiras sco autoritads chantunalas giudizialas [p.ex. art. 21 al. 1, 2, 3, art. 31 al. 2 sboz CC], remplazzament da «rapport annual» tras «rapport da gestiun» [art. 51a al. 1 e 2 sboz CC], administraziun giudiziala empè da surveglianza giudiziala resp. gestiun [art. 51 al. 3, art. 52 al. 3 sboz CC]).

2. Revisiun totala da la Lescha davart l'organisaziun giudiziala

Sin il stgalim da la lescha pertutga quest project principalmain la Lescha davart l'organisaziun giudiziala (LOG; DG 173.000). Passa la mesadad da las regulaziuns da quella duain vegnir revedidas, bleras da las midadas proponidas èn dentant mo da natira terminologica. En quest connex èsi vegnì guardà che mo ils aspects essenzials vegnian reglads en la lescha e che las ulteriuras regulaziuns vegnian francadas sin il stgalim da l'ordinaziun (art. 31 CC). La realisaziun da quest princip costituziunal è spezialmain pretensiusa en cas da refurmas giudizialas, perquai ch'ins sto alura mintgamai decider supplementarmain, sche las dretgiras chantunalas superiuras duain pudair relaschar ina disposiziun da l'ordinaziun. L'autur da la constituziun ha numnadamain concedì a las dretgiras chantunalas superiuras il dretg da relaschar ordinaziuns en il sector da l'administraziun e da la surveglianza giudiziala, sch'ellas vegnan autorisadas expressivamain tras la lescha da far quai (art. 51a al. 3 CC). Da questa cumpetenza èsi vegnì profità fin ussa en quel senn che las dretgiras chantunalas superiuras han relaschà quasi tut las regulaziuns da l'ordinaziun en il sector da l'administraziun giudiziala. La Regenza ha profità da sia cumpetenza da disponer en quest sector mo

cun la disposiziun che l'Ordinaziun tar la Lescha davart la gestiun da documents e l'archivaziun (OGDA; DG 490.100) valia er per las autoritads giudizialas. Il Cussegl grond n'ha betg relaschà fin ussa ordinaziuns en il sector da l'administraziun giudiziala. Questa concepziun da la cumpetenza da disponer ch'è vegnida fatga per limitar resp. per separar las pussanzas, è sa cumprovada en la pratica e duai vegnir mantegnida (cf. missiva carnet nr. 6/2006-2007, p. 457 ss., p. 506). Ella ha dentant per part la consequenza che tschertas regulaziuns, che vegnissan pli probabel francadas en auters secturs en in'ordinaziun (p.ex. concernent la lavur a temp parzial ed il salari), vegnan integradas en la Lescha davart l'organisaziun giudiziala. Uschiglio stuess il Cussegl grond vegnir autorisà en la Lescha davart l'organisaziun giudiziala da relaschar las regulaziuns d'execuziun necessarias (art. 32 al. 1 CC). Quai para dad esser gist uschè incunvegnent, sco sche la Regenza faschess diever da sia cumpetenza da disponer en quest sector.

3. Ulteriuras midadas en leschas

La fusiun da las dretgiras chantunalas superiuras ad ina suletta dretgira premetta, che tut las leschas vegnian adattadas, nua che la Dretgira chantunala u la Dretgira administrativa vegn designada sco autoritad cumpetenta (da meds legals). Questas adattaziuns concernan 51 leschas, e la Lescha davart ils salaris e davart la prevenziun professiunala da las commembras e dals commembers da la Dretgira chantunala e da la Dretgira administrativa (LSPD; DG 173.050) duai vegnir abolida. Las midadas respectivas èn da natira puramain redacziunala.

4. Questionari davart l'aboliziun sco er davart la nova concepziun da la procedura da reelecziun

Sco gia menziunà ha la Regenza empermess d'examinar, sche la procedura da reelecziun duai vegnir abolida u sch'i duain vegnir previs temps d'uffizi pli lungs. Sche tut las variantas da regulaziun che resultan da quai cun las consequenzas per autras regulaziuns vegnissan integradas en quest project, fiss quel fitg cumplitgà e mal chapaivel. Perquai vegn formulada en quest project mo la midada, cun la quala la procedura da reelecziun vegn modifitgada il pli pauc. Schebain la procedura da reelecziun duai vegnir midada uschia u en in'autra moda e maniera, duai vegnir erui supplementarmain a maun d'in questinari (cf. agiunta 5). Sa basond sin quel vegn la Regenza a decider, sch'ella vul recumandar en sia missiva al Cussegl grond d'acceptar novaziuns ed eventualmain tgeninas da quellas che vegnan en dumonda.

III. Principis dal project

1. Organisaziun da la Dretgira superiura dal Grischun

La Regenza propona da numnar la dretgira che resulta da la fusiun da la Dretgira chantunala e da la Dretgira administrativa «Obergericht des Kantons Graubünden», «Dretgira superiura dal chantun Grischun» sco er «Tribunale d'appello del Cantone dei Grigioni». Questa nova dretgira vegn ad occupar en il futur circa 50 personas. Las regulaziuns organisatoricas vertentas per la Dretgira chantunala e per la Dretgira administrativa èn vegnidas stgaffidas per in manaschi giudizial cleramain pli pitschen. Pervia da quai ston quellas vegnir examinadas tant per il sector da la giurisdicziun sco er da l'administraziun giudiziala (cf. agiunta 1).

1.1. Nova regulaziun concernent il sector da la giurisdicziun

1.1.1. Partiziuns

Sco dretgira chantunala suprema è la *Dretgira chantunala* cumpetenta per la giurisdicziun civila e penala e per la giurisdicziun en il sector dal dretg da scussiu e da concurs (cf. art. 54 al. 1 cifra 1 CC). Per tractar questas fatschentas ha ella installà tschintg chombras,

numnadamain la «1. chombra civila», la «2. chombra civila», la «chombra da scussion e da concurs», la «1. chombra penala» sco er la «2. chombra penala».

La *Dretgira administrativa* è cumpetenta per la giurisdicziun constituziunala e per la giurisdicziun administrativa, inclusiv la giurisdicziun d'assicuranzas (art. 55 CC). Ultra da quai è ella cumpetenta per la giurisdicziun penala en il sector dal dretg penal administrativ communal. Per tractar questas fatschentas ha la Dretgira administrativa installà tschintg chombras, numnadamain la «1. chombra: dretg administrativ general», la «2. chombra: dretg d'assicuranza sociala, part 1», la «3. chombra: dretg d'assicuranza sociala, part 2», la «4. chombra: taglias e taxas» sco er la «5. chombra: dretg da construcziun e da planisaziun sco er agricoltura».

Sche questa attribuziun specifica da chombras è adattada per la Dretgira superiura, è vegnì examinà en il rom da quest project a maun dals suandants criteris:

- secturs specifics (dretg penal, dretg civil, dretg da taxas e.u.v.);
- lingua da la procedura;
- problematica da l'implitgadedad (p.ex. separaziun da la dretgira penala e da la dretgira da mesiras repressivas, procedura da recurs sco er d'appellaziun);
- repartiziun equilibrada da la chargia da lavur e
- direcziun.

Sin basa d'ina consideraziun graduada dals criteris en dumonda èn la Dretgira chantunala e la Dretgira administrativa arrivadas a la persvasiun che la Dretgira superiura vegnia ad installar probablamain tschintg partiziuns, numnadamain in'emprima partiziun da dretg civil e penal, ina segunda partiziun da dretg civil e penal, ina partiziun generala da dretg administrativ, ina partiziun da dretg d'assicuranza sociala sco er da dretg d'agid social ed ina partiziun che duai giuditgar ils cas rumantschs e talians. Per pudair reparter la chargia da lavur en moda eguala sin las commembras ed ils commembers da la Dretgira superiura na dastgassan las partiziuns – tenor il giudicament actual – probablamain betg vegnir divididas tenor secturs en chombras.

Per descriver questa structura en la Lescha davart l'organisaziun giudiziala fissi mo da fixar che la Dretgira superiura installeschia partiziuns per tractar las incumbensas da giurisdicziun che vegnan surdadas ad ella. Ina tala regulaziun avess il dischavantatg ch'ella stuess bain vegnir midada, sche la Dretgira superiura sa decidess da divider las partiziuns tenor secturs en chombras. Pervia da quai propona la Regenza da prescriber a la Dretgira superiura en la Lescha davart l'organisaziun giudiziala mo da furmar partiziuns e da l'autorisar il medem mument da pudair divider las partiziuns en chombras (art. 36 al. 1 sboz LOG). Questa regulaziun dat a la Dretgira superiura la flexibilitad necessaria per pudair s'organisar en moda cunvegnenta.

1.1.2. Cumposiziun

La Dretgira chantunala e la Dretgira administrativa prendan per regla lur decisiuns en ina cumposiziun da trais derschadras e derschader (art. 18 al. 1 LOG). Davart dumondas giuridicas d'impurtanza fundamentala, sin ordinaziun da la parsura u dal parsura u sche quai è previs d'ina lescha, decidan las chombras en ina cumposiziun da tschintg derschadras e derschaders (art. 18 al. 2 LOG). Sch'in med legal è evidentamain inadmissibel u evidentamain motivà u nunmotivà, decida la parsura u il parsura en cumpetenzza da derschadra singula resp. da derschader singul (art. 18 al. 3 LOG). En tschertas parts vegnan questas regulaziuns cumplettadas da regulaziuns giuridicas spezialas (cf. p.ex. art. 6 al. 2 ed art. 7 al. 2 da la Lescha introductiva tar il Cudesch da procedura civila svizzer [LitCPC; DG 320.100]).

Per proceduras da dretg penal prescriba da princip il dretg federal, sch'ina dretgira collegiala ubain sch'ina derschadra singula u in derschader singul decida davart ina disputa giuridica (cf. art. 19 al. 2 dal Cudesch da procedura penala svizzer [CPP; CS 312.0]). En las proceduras da dretg civil e da la Dretgira administrativa pon ils chantuns percenter decider sezs, sche ed en tge dimensiun ch'els vulan surdar disptas a la dretgira collegiala ubain ad ina derschadra singula u ad in derschader singul (art. 4 al. 1 CPC). Per la procedura da dretg penal n'enconuscha il chantun Grischun fin ussa naginas cumpetenzas da derschadra singula u da derschader singul, per las proceduras da dretg civil e da la Dretgira administrativa per tscherts cas (art. 18 al. 3 LOG, art. 6 al. 2 LItCPC, art. 7 al. 2 LItCPC, art. 43 al. 3 LGA).

Per dretgiras collegialas pleda il fatg ch'ellas vegnan furmadas da personas cun differentas experientschas personalas e cun differentas enconuschientschas spezialas, quai che po promover l'equiliber d'ina decisiun (cf. ROBERT HAUSER/ERHARD SCHWERI/VIKTOR LIEBER, GOG, 2. ediziun, 2017, § 9 n. 1). Il sistem da la derschadra singula u dal derschader singul è – cumpareglià cun il sistem collegial – pli favuraivel e pli effizient. Proceduras da derschadra singula u da derschader singul pon vegnir liquidadas pli svelt che proceduras che vegnan decididas d'in collegi. Quest punct da vista è daventà pli impurtant per il chantun Grischun ils ultims onns, perquai che la durada media d'ina procedura a las dretgiras grischunas è creschida oravant tut tar las dretgiras chantunalas superiuras. En il rom da la revisiun qua avant maun duain pervia da quai vegnir extendidas las cumpetenzas da derschadra singula u da derschader singul e gremis da tschintg duain vegnir previs mo pli per dumondas giuridicas d'impurtanza fundamentala u sin ordinaziun da la parsura u dal parsura (cf. art. 18 sboz LOG, art. 6 al. 2 LItCPC, art. 7 al. 2 LItCPC, art. 43 al. 3 LGA).

1.2. Nova regulaziun concernent il sector da l'administraziun giudiziala

1.2.1. Dretgira collectiva

La dretgira collectiva è l'organ suprem da la Dretgira chantunala resp. da la Dretgira administrativa (art. 20 LOG). Ad ella appartegnan tut las derschadras ordinarias e tut ils derschaders ordinaris. Actualmain consista la dretgira collectiva da 6 (Dretgira chantunala) resp. da 5 (Dretgira administrativa) derschadras e derschaders. Cun fusiunar questas duas dretgiras vegn il dumber da commembras e da commembers da la dretgira collectiva a s'augmentar ad 11 personas. Uschespert che derschadras superiuras e derschaders superiurs lavuran en in pensum parzial, vegnan anc dapli personas ad appartegnair a la dretgira collectiva. Cun quai survegn la dretgira collectiva ina grondezza ch'impussibilitescha ad ella d'ademplir entaifer il termin giavischà e cun l'effizienz necessaria las incumbensas ch'èn actualmain attribuidas ad ella. Pervia da quai duai la dretgira collectiva prender en il futur mo pli las decisiuns ch'èn d'ina impurtanza strategica e che dovran ina vasta basa da legitimaziun. Las decisiuns correspundentas duain vegnir enumeradas en moda definitiva en la Lescha davart l'organisaziun giudiziala (cf. art. 39 sboz LOG).

1.2.2. Cumissiun administrativa

Las incumbensas operativas ch'èn fin ussa vegnidas ademplidas per part da la dretgira collectiva, per part dal presidi, duain da nov vegnir surdadas ad in comité. Quel duai – sco tar las dretgiras regiunalas (art. 42 al. 1 LOG) – vegnir numnà cumissiun administrativa e star sut la surveglianza da la dretgira collectiva. La cumissiun administrativa s'occupa da tut las incumbensas che n'èn attribuidas ni a la dretgira collectiva ni al presidi. Questa cumpetenzza d'agid duai vegnir concretisada tras in'enumeraziun d'exempels d'incumbensas da la cumissiun administrativa (cf. art. 40 al. 3 sboz LOG).

A la cumissiun administrativa duain appartegnair la presidenta u il president sco er la vicepresidenta u il vicepresidente. Anc averta è la dumonda, quantas derschadras superiuras e derschaders superiurs che duain ultra da quai far part da la cumissiun administrativa. En Svizra datti cumissiuns amministrativas da differentas grondezzas. Uschenavant che quai po vegnir giuditgà, n'è anc nagin model sa fatg valair fin ussa.

En il chantun Grischun han las cumissiuns amministrativas da las dretgiras regiunalas 5 personas per integrar las derschadras ed ils derschaders en uffizi accessoric en l'administraziun giudiziala (art. 42 al. 1 LOG). Sche la cumissiun administrativa da la Dretgira superiura vegn concepida sco gremi da tschintg, pudess ina commembra u in commember da mintga partiziun vegnir elegida en la cumissiun administrativa. Las partiziuns avessan uschia la pussaivladad da far valair lur interess directamain en quest gremi directiv. Ina tala cumposiziun da la cumissiun administrativa fiss d'avantatg, en spezial durant la fasa iniciala, en la quala las culturas giudicativas da las duas dretgiras chantunalas superiuras ston vegnir fusiunadas. Ella premetta però ch'il Cussegl grond elegia derschadras superiuras e derschaders superiurs da differentas partiziuns sco president(a) u sco vicepresidente(a). Malgrà quests fatgs incalculabels propona la Regenza che trais ulteriuras commembras e commembers duain – ultra da la presidenta resp. dal president sco er da la vicepresidenta resp. dal vicepresidente – far part per il mument da la cumissiun administrativa. A la cumissiun administrativa duai ultra da quai appartegnair almain ina commembra u in commember da lingua materna rumantscha u taliana.

Las trais ulteriuras commembras e commembers da la cumissiun administrativa duain vegnir elegidas da la dretgira collectiva per ina durada d'uffizi da 4 onns. Per garantir ina rotaziun sufficiente duai la durada d'uffizi da las trais ulteriuras commembras e commembers da la cumissiun administrativa vegnir limitada ad 8 onns (art. 40 al. 2 sböz LOG). Questa durada d'uffizi permetta che la savida spezialisada per ademplir questa incumbensa possia vegnir acquistada e garantescha la cuntinuitad persunala necessaria. Il medem mument garantescha ina durada d'uffizi dad 8 onns ina rotaziun sufficiente.

1.2.3. Presidi

Il presidi duai manar la dretgira collectiva sco er la cumissiun administrativa. El duai preparar las fatschentas per la dretgira collectiva sco er per la cumissiun administrativa, far las expensas en il rom dal preventiv approvà. Ultra da quai è el responsabel per l'execuziun da las decisiuns da la dretgira collectiva sco er da la cumissiun administrativa e dal presidi. Al presidi pon vegnir attribuidas ulteriuras incumbensas en la lescha u en l'ordinaziun (art. 41 sböz LOG).

Tenor l'art. 22 al. 3 LOG elegia il Cussegl grond la presidenta resp. il president sco er la vicepresidenta resp. il vicepresidente da las dretgiras chantunalas superiuras en scrutinis separads per 4 onns. Questa regulaziun ha per consequenza ch'ils dus uffizis presidials vegnan occupads tenor il proporz da fracziun e ch'ina derschadra resp. in derschader elegi ina giada vegn reelegi fin a sia sortida da las dretgiras chantunalas superiuras. La Regenza resguarda in tal sistem sco betg ideal. En il futur duain las incumbensas respectivas vegnir exequidas mo durant ina durada d'uffizi limitada. En quest connex duai la durada d'uffizi esser lunga avunda per che las derschadras resp. ils derschaders elegids possian s'acquistar la savida spezialisada necessaria e profitar ditg avunda dad ella. Ultra da quai duain ils process d'adattaziun che accumpognan mintga midada dal persunal vegnir restrenschilds ad ina dimensiun raschunaivla, e la cuntinuitad dal persunal duai vegnir mantegnida. La durada d'uffizi duai però er esser curta avunda per garantir la forza innovativa necessaria. En vista a

questas finamiras propona la Regenza da limitar la durada d'uffizi per il presidi e per il vicepresidente da princip a 4 onns (cf. art. 47 al. 2 sboz LOG). I duai esser pussaivel d'eleger la vicepresidente u il vicepresidente suenter la scadenza da la durada d'uffizi da 4 onns sco presidenta u president. Pia po ina derschadra superiura resp. in derschader superiur occupar l'emprim il vicepresidente durant 4 onns e suenter exercitar il presidi durant ulteriurs 4 onns.

Suenter questa perioda na duai ina derschadra superiura u in derschader superiur pudair surpigliar ni il vicepresidente ni il presidi durant almain 4 onns. Questa perioda para d'esser curta. I sto dentant vegnir resguardà che – tenor l'experiencescha – relativamain bleras derschadras e blers derschaders sa concentreschan sin la giurisdicziun e na vuessan pli gugent betg surpigliar in uffizi presidial. Plinavant pon las derschadras superiuras ed ils derschaders superiurs s'engaschar en la cumissiun administrativa e surpigliar là incumbensas da l'administraziun giudiziala. Per occupar il presidi ed il vicepresidente na duain pervia da quai betg vegnir fixadas regulaziuns memia fixas en la Lescha davart l'organisaziun giudiziala. Al Cussegl grond sco organ electoral responsabel statti liber da sviluppar ina pratica che rinforza il princip da rotaziun. En la Lescha davart l'organisaziun giudiziala na duai ina tala regulaziun betg vegnir integrada per betg restrenscher nuncommensuradamain la libertad d'agir dal Cussegl grond.

1.2.4. Secretariat general

La CGS ha decidì ils 5/12 da november 2019 d'incumbensar ils professers dr. iur. Beat Stalder e dr. iur. Felix Uhlmann da far in rapport d'examinaziun per eruir ils motivs da la chargia da pendenzas che crescha ad in crescer tar la Dretgira chantunala e per proponer eventualas mesiras per reducir questa chargia. En il rapport d'examinaziun respectiv vegni proponì tranter auter da stgaffir la piazza d'ina «secretaria generala» resp. d'in «secretari general» per distgargiar l'actuariat sco er las derschadras ed ils derschaders d'incumbensas administrativas (p. 27, 36, 50). Questa recumandaziun duai vegnir realisada en il rom dal project legislativ qua avant maun.

Tenor las instrucziuns dals organs directivs duai il secretariat general liquidar las lavurs administrativas per la Dretgira superiura (art. 56 sboz LOG). En questa funcziun duai el preparar e realisar en spezial ils conclus da la dretgira collectiva sco er da la cumissiun administrativa. Latiers tutgi en spezial da preparar il preventiv, il quint annual sco er il rapport da gestiun e las decisiuns da persunal che ston vegnir prendidas. Ultra da quai duai il secretariat general esser responsabel per il management da las finanzas, inclusiv la controlla dals credits, la controlla da las fatschentas, la tecnologia d'infurmaziun (IT), il management da las actas e la tgira dals contacts cun auters uffizis sin plaun administrativ. Il secretariat general duai sustegnair l'activitad da giurisdicziun cun liquidar las lavurs da chanzlia classicas (rediger las decisiuns, management dals termins), cun emitter attestaziuns da la vigur legala e cun accompagnar la publicaziun da las sentenzias da la Dretgira superiura. La finala duai el s'occupar dals svilupps futurs en il sector da la giustizia, per che las autoritads giudizialas possian sa preparar ad ura per novaziuns. Al secretariat general duain appartegnair las collavuraturas ed ils collavuradors da la chanzlia da la dretgira, la persuna spezialisada per la contabilitad sco er la persuna responsabla per la IT da las dretgiras sco er da princip tut las collavuraturas e tut ils collavuradors da la Dretgira superiura che n'èn betg derschadras e derschaders u che n'appartegnan betg a l'actuariat (cf. agiunta 1).

Il secretariat general duai vegnir manà da la «secretaria generala» resp. dal «secretari general». Uschia duai vegnir cuntanschì che las derschadras ed ils derschaders sco er l'actuariat vegnian distgargiads da las incumbensas administrativas uschenavant che quai è pussaivel e raschunaivel. Ils ultims onns èn las incumbensas da l'administraziun giudiziala e

da la surveglianza giudiziala s'augmentadas permanentamain. En il fratemp occupan ellas las derschadras ed ils derschaders sco er l'actuariat en ina dimensiun considerabla. En l'avegnir duain questas incumbensas vegnir liquidadas prioritarmain da la «secretaria generala» resp. dal «secretari general» che duai lavurar sco in gener d'administratura giudiziala u d'administratur giudizial sut la direcziun da la dretgira collectiva, da la cumissiun administrativa sco er dal presidi, per che las derschadras ed ils derschaders sco er l'actuariat possian sa concentrar pli fitg sin la giurisdicziun. Sche la «secretaria generala» resp. il «secretari general» duai avair in diplom en giurisprudenza cun experientscha da management u sch'i duai sa tractar en quest connex d'ina economa u d'in econom cun enconuschientschas giuridicas na duai betg vegnir prescrit en la lescha. Questa decisiun duai vegnir surlaschada a la Dretgira superiura. Il pensum da lavur da la «secretaria generala» resp. dal «secretari general» duai importar 100 %.

1.2.5. Incumbensada u incumbensà per l'infurmaziun

Mo paucas persunas han in contact persunal cun las autoritads giudizialas. Il maletg che la publicitad ha da la giusta vegn pervia da quai caracterisà decisivamain da las medias. Las medias adempleschan ina funcziun da punt impurtanta tranter la populaziun e la giusta.

Fin ussa communitgeschan las dretgiras grischunas cun la publicitad primarmain davart lur decisiuns. Mo la Dretgira administrativa serva las collavuraturas ed ils collavurats da las medias cun comunicaziuns, sch'ella prenda decisiuns ch'èn impurtantas per la publicitad. In sistem d'accreditaziun enconuschan actualmain mo la Dretgira chantunala e la Dretgira regionala Plessur. Ina tala lavur d'infurmaziun e da medias reservada e modesta po sa mussar sco insufficienta e po donnegiar la reputaziun da la giusta grischuna (cf. decisiun da l'Autoritad independenta da recurs davart radio e televisiun dals 28 d'avust 2020 consideraziun 8.1). La giusta è dependenta dal fatg che la populaziun la vesia e l'accepta sco quella istanza che po decider davart dispitas en moda giuridicamain lianta. Sche la populaziun perda questa confidenza, smanatscha autogiustizia e malobedientscha civila (MASCHA SANTSCHI KALLAY, Externe Kommunikation der Gerichte, Berna 2018, p. 21). Per la giusta èsi perquai impurtant da mantegnair la confidenza da la populaziun e da rinforzar sia autoritad.

Ina comunicaziun activa da las dretgiras po contribuir a quai (SANTSCHI KALLAY, al lieu inditgà, p. 90). Natiralmain na pon e na duain las autoritads giudizialas betg furmar sulettas il maletg che las medias han da la giusta. Ina comunicaziun activa da las dretgiras po però gidar che las medias e che la populaziun chapeschian (meglier) la moda da lavurar da las autoritads giudizialas e percepeschian il cuntegn da las decisiuns da las dretgiras correctamain, differenziadamain sco er meglier (SANTSCHI KALLAY, al lieu inditgà, p. 20). L'activitad d'infurmaziun ch'è necessaria en quest connex è pretensiusa, perquai ch'i ston vegnir mantegnids d'ina vart il secret d'uffizi sco er l'indipendenza giudiziala, e transferids da l'autra vart texts giuridics en ina furma generalmain chapaivla, senza ch'els vegnian sfalsifitgads. Per quai dovri tant enconuschientschas schurnalisticas sco er giuridicas (SANTSCHI KALLAY, al lieu inditgà, p. 19).

Per questa incumbensa pretensiusa duai vegnir stgaffida a la Dretgira superiura la piazza d'ina incumbensada resp. d'in incumbensà per l'infurmaziun. La persuna pertutgada duai cusseglar la Dretgira superiura e las dretgiras regionalas sco er las autoritads da mediaziun, co ir enturn cun las medias, e gidar ellas da metter a disposiziun infurmaziuns giavischadas a temp ed en ina furma chapaivla per las medias sco er per la populaziun, uschenavant che quai è cumpatibel cun il secret d'uffizi e cun l'indipendenza giudiziala. L'incumbensada u l'incumbensà per l'infurmaziun duai star a disposiziun a las medias sco persuna da contact per tut ils fatgs giudizials. Ella u el duai er esser responsabel per la comunicaziun entaifer

la Dretgira superiura sco er entaifer la giustia grischuna. En spezial duai l'incumbensada u l'incumbensà per l'infurmaziun accompagnar comunicativamain il process da reorganisaziun pretensius durant la fusiun da las dretgiras chantunalas superiuras. La persuna pertutgada duai vegnir engaschada cun in pensum dad 80–100 % ed esser suttamessa probablamain directamain a la presidenta resp. al president da la Dretgira superiura, per che l'access direct als organs directivs da la Dretgira superiura saja garanti (cf. agiunta 1).

2. Nova organisaziun da la sorveglianza giudiziala

Mumentanamain sorveglianza la Dretgira chantunala l'activitad da las dretgiras regiunalas, da la Dretgira chantunala da mesiras repressivas, dals uffizis da mediaziun, da las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun, da l'Autoritad da mediaziun per dumondas d'egualitad e dals uffizis da scussion e da concurs. La Dretgira administrativa da sia vart sorveglianza las cumissiuns d'expropriaziun, la Dretgira da cumpromiss tenor il dretg federal d'assicuranza sociala e ses servetsch da mediaziun. La finala vegnan la Cumissiuin da sorveglianza davart ils advocats sco er la Cumissiuin da notariat sorvegliadas cuminaivlamain da las dretgiras chantunalas superiuras (cf. agiunta 2).

Pervia da la fusiun da la Dretgira chantunala e da la Dretgira administrativa sto questa structura da sorveglianza vegnir reglada da nov. Questa nova organisaziun sto s'orientar vi da l'indipendenza giudiziala (art. 30 Cst., art. 191c Cst.), vi da la pretensiuin da garantir la protecziun giuridica (art. 29a Cst., art. 110 ed art. 111 da la Lescha federala davart il Tribunal federal [LTF; CS 173.110]) e vi dal princip d'ina activitad dal stadi efficazia. Cun la nova organisaziun da la sorveglianza giudiziala persequitescha la Regenza dal rest las suandantas finamiras:

- las cumpetenzas dals organs da sorveglianza èn regladas en moda clera e convergenta;
- ils andaments decisivs, en spezial l'urden da procedura, èn determinads;
- las autoritads da sorveglianza responsablas disponan dals meds da sorveglianza e d'agid ch'existan sin il plaun respectiv;
- ils meds da sorveglianza e d'agid permettian da controllar l'administraziun giudiziala;
- ils organs da sorveglianza èn cumponids en moda convergenta;
- il process da decisiun e la comunicaziun en ils gremis directivs èn convergents;
- la comunicaziun tranter l'autoritad da sorveglianza e las autoritads sorvegliadas è reglada;
- activitads dal medem gener da l'administraziun giudiziala èn centralisadas.

2.1. Nov portader da la sorveglianza giudiziala

A chaschun da la tractativa dal rapport concernent l'optimaziun da l'organisaziun da las dretgiras chantunalas superiuras èn il Cussegl grond sco er la Regenza sa fatschentads l'ultima giada cun l'introducziun d'in Cussegl da giustia sco organ spezialisà per la sorveglianza giudiziala. Quella giada sco er gia a chaschun da la refurma da las dretgiras da l'onn 2006 han els refusà l'installaziun d'in Cussegl da giustia (cf. missiva carnet nr. 9/2018-2019, p. 762; missiva carnet nr. 6/2006-2007, p. 496 s.). Questas decisiuns ston vegnir respectadas. Ellas signifitgan che la sorveglianza giudiziala en il chantun Grischun vegn ademplida vinavant – sco en tut ils auters chantuns da la Svizra tudestga – dal Cussegl grond sco er d'ina u da pliras autoritads da sorveglianza giudizialas internas, a las qualas appartegnan mo commembras e commembers da las autoritads giudizialas.

Concernent la concepziun da l'Autoritad da sorveglianza giudiziala interna che duai remplazzar la Dretgira chantunala e la Dretgira administrativa, èsi da resguardar che la giustia survegn ina testa unitara tras la fusiun da las dretgiras chantunalas supremas che po

represchentar las autoritads giudizialas vers anora e defender lur interess (carnet nr. 9/2018-2019, p. 792). Quest grond avantatg da la politica da stadi vegniss sacrificà, sch'i vegniss stgaffida ina structura da surveglianza giudiziala interna cun duas autoritads da surveglianza dal medem rang. In tal model manass ultra da quai a duplicitads ed engrevgiass ina surveglianza giudiziala unitara. Plinavant fissi difficil da cunfinar mintgamai ina envers l'autra las incumbensas da las autoritads da surveglianza respectivas. Per quests motivs duai star mo in'unica autoritad a la testa da la surveglianza giudiziala interna. Per concepir l'Autoritad da surveglianza giudiziala interna che remplazza la Dretgira chantunala e la Dretgira administrativa vegnan pia en consideraziun ils suandants dus models:

2.1.1. Autoritad da surveglianza transgiudiziala

I pudess vegnir stgaffida in'autoritad da surveglianza transgiudiziala, sco ch'ella è particularmain enconuschenta en ils chantuns Basilea-Citad (Cussegl giudizial), Basilea-Champagna (Secretariat da las dretgiras) ed Argovia (Direcziun giudiziala). Questas autoritads da surveglianza giudizialas internas èn caracterisads dal fatg ch'ellas na sa cumponan betg mo da commembras e commembers da las dretgiras chantunalas superiuras, mabain er da commembras e commembers da las autoritads giudizialas survegliadas. Presidiadas vegnan questas autoritads da surveglianza transgiudizialas da la presidenta resp. dal president da la Dretgira superiura (AG) resp. d'ina da las dretgiras chantunalas superiuras (BS, BL). Ella resp. el represchenta l'autoritad giudiziala en il contact cun autras autoritads. Sustegn survegn la parsura resp. il parsura da la secretaria generala resp. dal secretari general. Quella resp. quel fa part da l'autoritad da surveglianza transgiudiziala sco commembra u commember cun vusch consultativa e cun dretg da proposta, prepara las fatschentas per tala sut la direcziun da la parsura u dal parsura e realisescha las decisiuns da l'organ da surveglianza transgiudizial.

Las incumbensas da l'autoritad da surveglianza transgiudiziala han differentas concepziuns en ils chantuns numnads qua survast. En il chantun Basilea-Citad ademplescha il Cussegl giudizial mo incumbensas transgiudizialas da l'administraziun giudiziala. Uschenavant che la surveglianza giudiziala concerna singulas dretgiras, singulas derschadras u singuls derschaders resp. commembras e commembers d'autoritads da mediaziun, èn competentas la Dretgira d'appellaziun, la Dretgira d'assicuranzas socialas u la Dretgira per il piazzament per motivs da provediment. En ils chantuns Argovia e Basilea-Champagna èn las cumpetenzas da lur autoritad da surveglianza giudiziala interna pli vastas. Quellas adempleschan d'ina vart tut las incumbensas transgiudizialas da l'administraziun giudiziala, da l'autra vart la surveglianza directa da las autoritads giudizialas e da lur commembras e commembers ch'èn suttamess a questa surveglianza. Per il chantun Grischun vegn en consideraziun mo il model dals chantuns Argovia e Basilea-Champagna, perquai ch'i duai star – per ils motivs menziunads qua survast – mo in'autoritad a la testa da la surveglianza giudiziala interna.

Quest model da surveglianza ha l'avantatg che tut las autoritads giudizialas pon far valair lur interess directamain en l'autoritad da surveglianza e ch'ellas èn participadas a lur decisiuns. Bain è la procedura da decisiun in zic pli plauna tar in tal proceder, ma la basa da decisiun sco er l'acceptanza da las decisiuns prendidas èn meglras. La cumposiziun transgiudiziala da l'autoritad da surveglianza daventa però problematica, sch'ina decisiun pertutga mo ina tscherta autoritad giudiziala u ina singula commembra resp. in singul commember d'ina autoritad giudiziala. Ma i po vegnir garanti senz'auter che naginas commembras e nagins commembers da l'autoritad giudiziala pertutgada n'appartegnian a l'autoritad da surveglianza. Er decisiuns sin basa dal dretg da surveglianza envers las dretgiras regionalas

sco er envers las autoritads da mediaziun ed envers lur commembras e commembers pudessan vinavant vegnir prendidas d'in comité, dal qual fan part exclusivamain commembras e commembers da la Dretgira superiura. Ma igl è dubitaivel, sche la Dretgira superiura e sias commembras e ses commembers acceptassan decisiuns sin basa dal dretg da surveglianza ch'èn vegnidas prendidas d'ina autoritad da surveglianza che sa cumpona da commembras e commembers da las dretgiras regiunalas sco er da las Autoritads da mediaziun. En quest regard n'arriva quest model betg da persvader. Ultra da quai stat el en ina relaziun da tensiun cun il princip dal dretg costituziunal, tenor il qual nagin na dastga appartegnair a sia autoritad directa da surveglianza (art. 22 al. 1 CC).

2.1.2. Dretgira superiura

La surveglianza giudiziala na vegniss strusch midada envers la situaziun giuridica actuala, sche la Dretgira superiura vegniss prevista sco autoritad da surveglianza giudiziala interna suprema. Ella exercitass – sco actualmain la Dretgira chantunala e la Dretgira administrativa mintgamai en lur champ da cumpetenzza – la surveglianza administrativa da las autoritads giudizialas ch'èn suttamessas a sia surveglianza directa.

Per pudair ademplir questa incumbensa è da gronda impurtanza il barat d'infurmaziuns e d'opiniuns tranter l'autoritad da surveglianza e las autoritads giudizialas che duain vegnir survegliadas. Per quest intent ha il chantun Berna stgaffi in organ da surveglianza spezial che l'autoritad da surveglianza giudiziala interna sto consultar, avant ch'ella prenda tschertas decisiuns sin basa dal dretg da surveglianza. A questa uschenumnada direcziun extendida appartegnan la presidenta resp. il president da la Dretgira superiura, las trais presidentas resp. ils trais presidents da las partiziuns sco er las administraziuns da las dretgiras regiunalas. Questa cumposiziun è vegnida tschernida supponind che las administraziuns da las dretgiras regiunalas defendessan ils interess da las autoritads da mediaziun en la direcziun extendida e garantissan la circulaziun da las infurmaziuns tar questas autoritads giudizialas. Questa defensiun dals interess prendida en mira oriundamain n'ha betg funcziunà. Pervia da quai è vegnida stgaffida en il chantun Berna supplementarmain a la direcziun extendida ina direcziun extendida extendida. Quella consista da commembras e commembers da la direcziun extendida sco er da las direcziuns da las autoritads da mediaziun, da la direcziun da la Dretgira penala economica, da la direcziun da la Dretgira da mesiras repressivas sco er da la direcziun da la Dretgira per giuvenils (ECOPLAN/WENGER PLATTNER, Evaluation der Justizreform II im Kanton Bern, Berna 2016, p. 41). Questa experientscha mussa ch'i sto vegnir guardà – cun concepir in tal organ consultativ – che tut las autoritads giudizialas, per las qualas in barat instituziunalisà da las opiniuns e da las infurmaziuns cun la Dretgira superiura è impurtant, sajan represchentadas en tal.

2.1.3. Giudicament da la Regenza

Pervia da quai propona la Regenza da mantegnair il model vertent d'ina surveglianza giudiziala concepida en moda strictamain ierarchica. La posiziun da las autoritads giudizialas survegliadas duai vegnir rinforzada tras quai ch'i vegn stgaffi – sco en il chantun Berna – in organ per in barat instituziunalisà da las opiniuns e da las infurmaziuns tranter la Dretgira superiura e las autoritads giudizialas survegliadas dad ella. A questa uschenumnada cumissiun administrativa extendida sto la Dretgira superiura suttametter fatschentas impurtantas da l'administraziun giudiziala che han ina relevanza per tut las autoritads survegliadas (ordinaziuns giudizialas, concepts da controlling e da furmaziun supplementara, decisiuns concernent la IT). La cumissiun administrativa extendida sto vegnir integrada mo en il process da decisiun. La cumpetenzza da decider resta – cuntrari ad in'autoritad da surveglianza transgiudiziala – tar la Dretgira superiura. En cas da la cumissiun administrativa extendida sa

tracti d'in ulteriur svilup da la scuntrada che ha gia oz lieu mintga onn da la Dretgira chantunala e da las presidentas e dals presidents sco er da las vicepresidentas e dals vicepresidents da las dretgiras regionalas. Questa scuntrada duai vegnir francada en la lescha e vegnir extendida.

2.2. Surveglianza da las autoritads da mediaziun

2.2.1. Stadi actual

Dapi il 1. da schaner 2011 datti en il chantun Grischun en mintga regiun in Uffizi da mediaziun ed in'Autoritad da mediaziun per dumondas da locaziun ch'èn affiliads administrativamain a la dretgira regionala respectiva. Ultra da quai datti in'Autoritad da mediaziun per dumondas d'egualitad ch'è affiliada administrativamain a la Dretgira regionala Plessur. Questa structura organisatorica è il resultat dal model «integraziun parziala» che la Regenza ha skizzà en la missiva tar la revisiun parziala da la Constituziun chantunala (detretschemant da las incumbensas tar la giustia) (missiva carnet nr. 9/2008-2009, p. 453 ss., p. 505 s.) e concretisà en la missiva tar la realisaziun dals Cudeschs da procedura penala e civila svizzers sin il stgalim da la lescha (missiva carnet nr. 13/2009-2010, p. 795 ss., p. 821 ss.).

Las prescripziuns da la «integraziun parziala» èn vegnidas realisadas differentamain en las regions. Uschia han l'Uffizi da mediaziun Plessur e l'Autoritad da mediaziun per dumondas da locaziun Plessur prendì a fit atgnas localitads ed endrizzà là in secretariat per l'Autoritad da mediaziun da la regiun Plessur. A l'Uffizi da mediaziun Landquart ed a l'Autoritad da mediaziun per dumondas da locaziun Landquart metta la Dretgira regionala Landquart percunter a disposiziun in biro separà ed in'atgna stanza da sesidas. Las lavurs da secretariat vegnan surpigliadas da las collavuraturas e dals collavurats da la dretgira regionala Landquart. Autras autoritads da mediaziun n'èn betg integradas uschè ferm en l'infrastructura da las dretgiras regionalas. Bain dovran ellas las localitads da las dretgiras regionalas per tractativas e per sesidas. Ma lur secretariats na vegnan betg manads da las dretgiras regionalas (p.ex. Malögia, Partenz/Tavau, Surselva, Plaun). Tut ils uffizis da mediaziun e tut las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun èn percunter fitg pitschens. Schizunt la mediatura resp. il mediatuor da la regiun Plessur ha mo in grad d'occupaziun da 35 %. Il grad d'occupaziun da las autras mediaturas e dals auters mediators sa chatta tranter 5 (regiun Bernina) e maximalmain 25 % (regiun Malögia; art. 1 al. 1 da l'Ordinaziun davart la posiziun, la salarisaziun e la contabilitad da las autoritads da mediaziun [Ordinaziun davart las autoritads da mediaziun, OAM; DG 173.600]). Nagina autoritad regionala da mediaziun n'ha in actuariat, perquai che las mediaturas ed ils mediators han tuts terminà in studi da giurisprudenza e liquideschan sezs las lavurs d'actuariat.

En cas da l'Autoritad da mediaziun per dumondas d'egualitad è la situaziun en quel regard in'autra, perquai ch'ella è responsabla per l'entir territori chantunal. Ultra da quai è ella cleramain pli pitschna ch'ils uffizis da mediaziun e che las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun. L'Autoritad da mediaziun per dumondas d'egualitad tracta en media mo in fin trais cas per onn. Per far sias tractativas po ella duvrar l'infrastructura da l'Uffizi da mediaziun Plessur. Administrativamain è ella affiliada a la Dretgira regionala Plessur (art. 57 al. 2 LOG).

La qualitat da las autoritads da mediaziun vegn valitada en general sco fitg buna. Las structuras ch'èn vegnidas stgaffidas en il rom da la realisaziun dal Cudesch da procedura civila svizzer sa cumprovan pia, uschia ch'i na dat nagin basegn d'agir. Concernent il dretg da surveglianza stoi però vegnir constatà che l'integraziun parziala da las autoritads da mediaziun en las dretgiras regionalas ha per consequenza che las dretgiras regionalas adempleschan funcziuns da surveglianza envers las autoritads da mediaziun. Quai vala en

spezial per il sector da la contabilitad, nua che las autoritads da mediaziun èn integradas cumpletmain en las structuras da las dretgiras regionalas (cf. art. 15 OAM). Uschia liquideschan las autoritads da mediaziun lur entradas e lur expensas sur las dretgiras regionalas. Las dretgiras regionalas surveglian tras quai la situaziun finanziaria da las autoritads da mediaziun. Ultra da quai elavuran ellas per las autoritads da mediaziun il preventiv ed il quint annual che vegnan integrads en il preventiv sco er en il quint annual da las dretgiras regionalas. Las dretgiras regionalas fixeschan ultra da quai l'organisaziun fundamentala da las autoritads da mediaziun (art. 45 al. 2 LOG, art. 57 al. 2 LOG). E la finala nomineschan ellas las mediaturs ed ils mediaturs sco er las commembras ed ils commembers da las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun (art. 46 al. 1 LOG, art. 53 al. 3 LOG). Uschia surveglian las dretgiras regionalas las autoritads da mediaziun en il sector finanziar ed exequeschan ulteriuras funcziuns dal dretg da surveglianza dals organs sco er – en il cas da las autoritads da mediaziun cun competenzas regionalas – ultra da quai funcziuns da dretg da surveglianza ierarchica. Las ulteriuras funcziuns da surveglianza, en spezial la surveglianza ierarchica, èn chausa da la Dretgira chantunala (art. 65 LOG, art. 52 al. 1 CC) – en cas da l'Autoritad da mediaziun per dumondas d'egualitad ultra da quai dal Cussegl grond en furma da l'elecziun e da la reelecziun da las commembras e dals commembers da las autoritads da mediaziun.

Actualmain è la surveglianza directa da las autoritads da mediaziun pia per regla repartida sin dus, en cas da l'Autoritad da mediaziun per dumondas d'egualitad schizunt sin trais autoritads. Quai chaschuna ina separaziun da la surveglianza dals organs e da la surveglianza ierarchica. Questa structura da surveglianza chaschuna difficultads da cunfinaziun ed engrevgescha la controlla da las autoritads ch'èn da survegliar. Quai vala spezialmain per il sector da la surveglianza ierarchica. Uschia elegian las dretgiras regionalas resp. il Cussegl grond las commembras ed ils commembers da las autoritads da mediaziun, entant che la Dretgira chantunala sto admonir las commembras ed ils commembers da las autoritads da mediaziun da manar en moda conscienziusa l'uffizi e disciplinar ellas ed els en cas da basegn pervia da violaziuns culpaivlas da l'obligaziun d'uffizi ubain destituir ellas ed els da lur uffizi pervia d'inabilitad duraivla. Questa structura da surveglianza n'è betg ideala. En il rom dal project legislativ qua avant maun èsi vegnì examinà, co ch'ella pudess vegnir adattada.

2.2.2. Novas regulaziuns pussaivlas

Tenor il giudicament da la Regenza vegnan da princip en dumonda trais models per quai. Uschia pudessan las autoritads da mediaziun vegnir concepidas sco autoritads giudizialas independentas che han la medema posiziun giuridica sco las dretgiras regionalas e ch'èn suttamessas mo a la surveglianza da la Dretgira superiura (*model 1: detretschament*). En quest cas pudessan ils uffizis da mediaziun sco er las autoritads da mediaziun duvrar vinavant l'infrastructura da las dretgiras regionalas resp. da l'Uffizi da mediaziun Plessur. Sch'i vegn prenda en mira ina trasparenza cumpletta dals custs, stuessan ils servetschs duvrads sco er il metter a disposiziun las localitads vegnir mess a quint a las autoritads da mediaziun. Ina trasparenza dals custs che va uschè lunsch na fiss però betg indispensabla, essend ch'il chantun finanziescha cumpletmain tant las autoritads da mediaziun sco er las dretgiras regionalas.

Percunter stuess la Dretgira superiura indemnisar da nov ils uffizis da mediaziun sco er las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun e per dumondas da l'egualitad e lur collavuraturas e collavuraturs e cumprovar en ses preventiv ed en ses quint annual las entradas sco er las expensas da las autoritads da mediaziun correspondentas. Quai

dastgass esser relativamain simpel, sche la Dretgira superiura surpiglia – sco actualmain las dretgiras regionalas – la contabilitad da las autoritads da mediaziun respectivas. En quest cas stuess la Dretgira superiura sa barattar regularmain cun ils uffizis da mediaziun sco er cun las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun davart las entradas sco er davart las expensas currentas, per ch'ella possia cudeschar ils pajaments respectivs. Pli simpel fissi bain, sch'ils uffizis da mediaziun e las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun faschessan en quest cas in agen preventiv ed in agen quint annual. En vista a la grondezza dals uffizis da mediaziun e da las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun para questa lavur dad esser problematica. Sche la Dretgira superiura avess la surveglianza suletta dals uffizis da mediaziun sco er da las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun, stuess ella ultra da quai eleger sias commembras e ses commembers. Ina tala elecziun para dad esser main cunvegnenta che la regulaziun actuala, tenor la quala las commembras ed ils commembers da las autoritads da mediaziun cun cumpetenzas regionalas vegnan elegids da las dretgiras regionalas.

Sa basond sin questas ponderaziuns vegn quest model, tenor il giudicament da la Regenza, da princip mo en dumonda per ils uffizis da mediaziun sco er per las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun, sche las autoritads da mediaziun respectivas vegnan unidas ad in'autoridad giudiziala ch'è – sco l'Autoridad da mediaziun per dumondas d'egualitad – responsabla per l'entir chantun. Ma er en quest cas importass il pensum general per las parsuras ed ils parsuras mo 190 pertschiants d'ina piazza (regiun Alvra: 10 %, regiun Bernina: 5 %, regiun Engiadina Bassa/Val Müstair: 10 %, regiun Plaun: 15 %, regiun Landquart: 20 %, regiun Malögia: 25 %, regiun Moesa: 15 %, regiun Plessur: 35 %, regiun Partenz/Tavau: 20 %, regiun Surselva: 20 %, regiun Viamala: 15 %, cf. art. 1 OAM). Las autoritads da mediaziun correspudentas fissan pia er suenter ina fusiun anc adina autoritads fitg pitschnas. En quest cas pudessan vegnir unifitgads ils process administrativs, quai che avess probablamain in effect positiv per la qualitat e per ils custs. Sch'i vegniss però insistì che la tractativa da mediaziun haja lieu al domicil, a la sedia u al lieu da dimora da la partida accusada, sche quel sa chatta en il circol da dretgira e sche la partida accusada pretenda quai (art. 10 al. 2 LitCPC), stuessi vegnir fatg quint cun custs supplementars considerabels. Perquai che l'autoridad da mediaziun stuess en quest cas vinavant manar tras tractativas da mediaziun en tut il chantun. Ils custs da viadi chaschunads sco er il temp impundì en quest connex stuessan vegnir indemnissads a las commembras ed als commembers da l'autoridad da mediaziun. Sch'i vegnissan stgaffids per quest motiv plirs uffizis da mediaziun sco er pliras autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun, sa reducissan ils avantatgs administrativs che resultan d'ina fusiun, en spezial sche la nova concepziun territoriala da las cumpetenzas avess per consequenza che las autoritads da mediaziun respectivas stuessan far proceduras da mediaziun en tut las trais linguas chantunalas. La fusiun dals uffizis da mediaziun e da las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun na para uschia betg dad esser raschunaivla, er perquai che questa dumonda è vegnida examinada e refusada pir avant paucs onns en il rom da la refurma dal territori. Perquai è la Regenza da l'avis ch'i na duai betg vegnir tschernì il *model 1* per ils uffizis da mediaziun e per las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun.

Empè da quai pudessan las autoritads da mediaziun vegnir integradas cumplettamain en las structures da las dretgiras regionalas e suttamessas uschia sco part da las dretgiras regionalas a la surveglianza directa da la Dretgira superiura (*model 2: integraziun cumpletta*). Quest model organisatoric enconuschan ils chantuns Basilea-Citad, Friburg, Giura, Neuchâtel, Genevra, Vad e Tessin per lur autoritads da mediaziun (CLAUDE SCHRANK, Das Schlichtungsverfahren nach der Schweizerischen Zivilprozessordnung [ZPO], Basilea 2015,

p. 97). En quest connex sa tracti bain da la furma finanzialmain la pli favuraivla da l'organisasiun da las autoritads da mediaziun, perquai ch'i na ston vegnir stgaffidas en quest cas naginas autoritads cun in'atgna infrastruttura per la mediaziun (ISAAK MEIER/SARAH SCHEIWILLER, Erfolg des Schlichtungs- und Urteilsverfahrens nach neuer ZPO, en: ZSR 2014 I p. 155 ss., p. 176). Giudità en moda critica vegn quest model da la scienza. Quella dat da ponderar che la prontezza da las partidas pudess sa reducir da s'exprimer libramain en la procedura da mediaziun e da far cumpromiss en cas da proceduras da mediaziun ch'èn fermamain datiers da proceduras giudizialas (SCHRANK, al lieu inditgà, p. 97). Ultra da quai pudess la mediatura u il mediatuor avair fadia da far in giudicament provisoric da la situaziun giuridica envers las partidas, perquai ch'i smanatscha la recusaziun en la procedura d'encunuschienscha sin basa dal fatg ch'igl è vegnì prendì posiziun en chausa. Sco dischavantagius vegn ultra da quai resguardà il fatg che las mediaturas ed ils mediaturs pudessan avair la tendenza da concepir la mediaziun, che ha lieu avant la procedura da decisiun, sco ina tractativa d'enclegientscha giudiziala u sco ina procedura che sumeglia ina tractativa d'enclegientscha giudiziala, uschia che quella perdess ses caracter spezial sco procedura da mediaziun pregiudiziala (MEIER/SCHEIWILLER, al lieu inditgà, p. 176). Quest giudicament critic da la procedura da mediaziun quasi giudiziala para da sa verifitgar. Uschia ha in studi ch'è vegnì fatg ils onns 2011 e 2012 en il chantun Turgovia mussà che mediaziuns quasi giudizialas han – cumpareglià cun auters models organisatorics – las quotas da reconciliaziun las pli pitschnas (MEIER/SCHEIWILLER, al lieu inditgà, p. 176). L'integraziun cumpletta da la procedura da mediaziun pudess pia avair in effect negativ sin la quota da reconciliaziun. La realisaziun da quest model è pia problematica.

La finala pon las autoritads da mediaziun vegnir sutmessas a la surveglianza da las dretgiras regionalas (*model 3: surveglianza giudiziala da dus stgals*). L'expert cussegliant resguarda quest model da surveglianza sco fitg inefficazi. El dubitescha che las dretgiras regionalas sajan en cas d'ademplier la surveglianza giudiziala senza sustegn da servetschs chantunals centrals. Tras in model organisatoric da dus stgals da la surveglianza giudiziala daventia il sistem da surveglianza ultra da quai fitg cumplex (DANIEL KETTIGER, Memorandum zuhanden des DJSG, Zu Fragen der Ausgestaltung der Justizaufsicht im Kanton Graubünden, 15 d'avrigl 2021, p. 2). Quest giudicament è segiramain correct. Ma i sto vegnir resguardà ch'il chantun Grischun ha realisà quest model organisatoric gia per gronda part en il rom da la realisaziun dals Cudeschs da procedura penala e civila svizzers. Sia implementaziun consequenta na chaschunass strusch midadas, perquai che las dretgiras regionalas adempleschan gia oz bleras funcziuns da surveglianza envers ils uffizis da mediaziun sco er envers las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun. En emprima lingia stuessan vegnir amplifitgadas las cumpetenzas dal dretg da surveglianza da las dretgiras regionalas. La surveglianza dals organs, oravant tut la surveglianza da las finanzas, è percenter gia ussa per gronda part chausa da las dretgiras regionalas. Qua stuessi vegnir previs supplementarmain en emprima lingia che las autoritads da mediaziun infurmeschan las dretgiras regionalas davart lur gestiun e na rapporteschan betg a la Dretgira superiura. En vista als custs supplementars ch'èn colliads cun il model *detretschament* ed en vista als privels ch'il model *integraziun cumpletta* zuppenta, propoia la Regenza pervia da quai da prevair ina surveglianza giudiziala da dus stgals en il sector dals uffizis da mediaziun sco er da las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun. Da las resalvas da l'expert cussegliant duai vegnir tegnì quint en quella moda ch'i vegn stgaffì in post da stab per sustegnair las dretgiras regionalas che procura per ina realisaziun unitara da la surveglianza giudiziala.

Il model da la *surveglianza giudiziala da dus stgals* na po betg vegnir tschernì per l'Autoritad da mediaziun per dumondas d'egualitad, perquai ch'ina autoritad cun ina

cumpetenzia chantunala na po betg vegnir suttemessa a la surveglianza d'ina dretgira regiunala ch'è cumpetenta mo per ina tscherta regiun. L'Autorità da mediaziun per dumondas d'egualità tracta per regla mo in fin trais cas per onn. Sche la qualità da las proceduras da mediaziun sa pegiurass pervia d'ina integraziun cumpletta, muntass quai en il mender cas che las dretgiras regiunalas stuessan giuditgar ina fin maximalmain trais proceduras dapli per onn. La ristga colliada cun ina integraziun cumpletta para pia dad esser minima en quest cas. Da l'autra vart stess l'avantatg ch'i na stuess betg vegnir installada in'atgna autorità per l'Autorità da mediaziun per dumondas d'egualità. Areguard ils custs fiss quest model pia pli favuraivel ch'il *model 1*. Ma i signifitgass che las votantas ed ils votants da la dretgira regiunala, en la quala l'Autorità da mediaziun per dumondas d'egualità vegniss integrada, stuessan eleger las commembras ed ils commembers da l'Autorità da mediaziun per dumondas d'egualità. Ina integraziun cumpletta da l'Autorità da mediaziun per dumondas d'egualità en ina dretgira regiunala fiss pia confruntada cun las medemas resalvas costituziunalas che han motivà il legislatur a chaschun da la realisaziun dals Cudeschs da procedura penala e civila svizzers da betg integrar la Dretgira chantunala da mesiras repressivas en la Dretgira regiunala Plessur (cf. missiva carnet nr. 13/2009-2010, p. 843). L'Autorità da mediaziun per dumondas d'egualità na duai pervia da quai betg vegnir integrada cumpletta en ina dretgira regiunala. Imaginabla fiss mo ina integraziun en tut las indesch dretgiras regiunalas. En quest cas stuessan però vegnir designadas 11 personas che surpigliassan questa incumbensa da mediaziun per in fin trais cas. Quai na para betg dad esser cunvegnent.

Empè da quai duai l'Autorità da mediaziun per dumondas d'egualità vegnir suttemessa directamain a la Dretgira superiura (*model 1: detretschament*). En quest cas pari dad esser inditgà da desister d'affiliar administrativamain l'Autorità da mediaziun per dumondas d'egualità a la Dretgira regiunala Plessur. Quest pass signifitga per l'Autorità da mediaziun per dumondas d'egualità en emprima lingia ch'ella na vegn betg pli ad inoltrar ses rendaquints da diarias a la Dretgira regiunala Plessur, mabain a la Dretgira superiura. La Dretgira superiura vegn a controllar ils rendaquints respectivs en l'avegnir ed a far ils pajaments sin basa da tals. Las posiziuns correspondentas vegnan integradas en la contabilità da la Dretgira superiura e servan sco basa per pudair numerar ils custs da las autoritàs da mediaziun per il preventiv sco er per il quint annual. In agen preventiv sco er in agen quint annual na sto l'Autorità da mediaziun per dumondas d'egualità vinavant betg elavurar. Ses rapport vegniss l'Autorità da mediaziun per dumondas d'egualità ad inoltrar directamain a la Dretgira superiura, che avess er la surveglianza ierarchica. Cumpareglià cun il dretg vertent sa midass la situaziun giuridica areguard la surveglianza ierarchica mo en quel senn che las commembras ed ils commembers da l'Autorità da mediaziun per dumondas d'egualità na vegnissan betg pli elegids dal Cussegl grond, mabain da la Dretgira superiura sco autorità da la surveglianza ierarchica. Sin basa da las ponderaziuns preschentadas qua survart duai vegnir tschernì il *model 1* per l'Autorità da mediaziun per dumondas d'egualità.

2.3. Surveglianza da la Dretgira da cumpromiss e dal Servetsch da mediaziun

Per tschertas dispitas dal dretg d'assicuranza sociala prescriba il dretg federal ina procedura davant la Dretgira da cumpromiss, a la quala sto per regla preder ina procedura da mediaziun (cf. p.ex. art. 89 da la Lescha federala davart l'assicuranza da malsaus [LAMal; CS 832.1]; art. 57 da la Lescha federala davart l'assicuranza d'accidents [LAA; CS 832.20]). Il chantun Grischun ha realisà questas directivas dal dretg federal en la Lescha introductiva tar la procedura da mediaziun e tar la procedura davant la dretgira da cumpromiss tenor il dretg federal d'assicuranza sociala (LitPMC; DG 370.300) ed en l'Ordinaziun davart

indemnizaziuns, taxas ed expensas en daner blut dal post da mediaziun e da la dretgira da cumpromiss tenor la LitPMC (DG 370.310).

En quest connex sa cumpona la Dretgira da cumpromiss d'ina commembra u d'in commember da la Dretgira administrativa, che surpiglia il presidi, e mintgamai d'ina persuna che vegn designada da las partidas (art. 3 al. 2, art. 4 al. 1 LitPMC). Il plenum da la Dretgira administrativa elegia il presidi da la Dretgira da cumpromiss e sia substituziun per ina durada da 4 onns (art. 4 al. 1 LitPMC). Sche la persuna elegida è impedida, designescha la Dretgira administrativa ina substituziun per il rest da la durada d'uffizi u per il cas respectiv (art. 4 al. 3 LitPMC). La Dretgira da cumpromiss suttastat a la surveglianza da la Dretgira administrativa (art. 2 LitPMC).

Questa regulaziun è en quel senn problematica ord vista dal dretg da surveglianza, perquai che la presidenta u il president da la Dretgira da cumpromiss appartegna il medem mument a la Dretgira administrativa. L'entretschament persunal stat en ina relaziun da tensiun cun l'art. 22 al. 1 CC che prevesa che nagin na dastga appartegnair a sia autoritad directa da surveglianza. En vista a quest princip da dretg costituziunal propona la Regenza da betg pli prevair ina Dretgira da cumpromiss independenta, mabain da stgaffir ina partiziun speziala a la Dretgira superiura per dispitas da dretg d'assicuranza sociala che ston – tenor il dretg federal – vegnir tractadas d'ina dretgira da cumpromiss. Questa midada na chaschuna strusch adattaziuns, perquai che la Dretgira da cumpromiss dovra gia ussa las localitads ed il secretariat da la Dretgira administrativa e per regla er ses actuariat. L'integraziun proponida da la Dretgira da cumpromiss en la Dretgira superiura ha perquai primarmain consequenzas per la structura da surveglianza.

Tenor il dretg federal pudess er il Servetsch da mediaziun tenor il Dretg federal d'assicuranza sociala vegnir integrà en la Dretgira superiura (cf. UELI KIESER/KASPAR GEHRING, SUSANNE BOLLINGER, Bundesgesetz über die Krankenversicherung, die Unfallversicherung und den Allgemeinen Teil des Sozialversicherungsrechts mit weiteren Erlassen, 2018, art. 57 n. 17). Cun quai fissan però colliadas midadas substanzialas. Bain elegia la Dretgira administrativa las commembras ed ils commembers dal Servetsch da mediaziun tenor il Dretg federal d'assicuranza sociala – sco quellas e quels da la Dretgira da cumpromiss – per ina durada da 4 onns (art. 3 al. 1, art. 4 al. 1 LitPMC). Ma al Servetsch da mediaziun n'appartegna nagina commembra u commember da la Dretgira administrativa. Ultra da quai na dovra el ni las localitads da la Dretgira administrativa ni sia chanzlia u ses actuariat. El è collià cun la Dretgira administrativa mo tras l'elecziun e tras il rapport annual. Sch'il Servetsch da mediaziun tenor il Dretg federal d'assicuranza sociala vegniss integrà en la Dretgira superiura, stuess el pia vegnir organisà cumplettamain da nov.

In tal pass stuess vegnir considerà, sche la qualitat da las proceduras da mediaziun tras la dretgira da cumpromiss laschass parair ina tala reorganisaziun sco necessaria. Quai n'è però betg il cas. Il cuntrari, in studi mussa – sco gia menziunà – che la quota da reconciliaziun d'autoritads da mediaziun che stattan datiers da las dretgiras è pli pitschna che quella d'autoritads da mediaziun ch'èn independentas da dretgiras (MEIER/SCHEIWILLER, al lieu inditgà, p. 176). Il Servetsch da mediaziun na duai perquai betg vegnir integrà en la Dretgira superiura.

Percunter duai la posiziun da la Dretgira superiura sco autoritad da surveglianza vegnir rinforzada. Envers il Servetsch da mediaziun tenor il Dretg federal d'assicuranza sociala sco er envers sias commembras e ses commembers duai ella disponer en il futur dals medems instruments da surveglianza sco envers las autras autoritads giudizialas ch'èn suttamessas a sia surveglianza directa. Ultra da quai duai vegnir midada la pratica actuala tenor il dretg da finanzas. Il Servetsch da mediaziun incassescha da las partidas da princip taxas che cuvran

ils custs da las proceduras. Sin basa da questa situaziun da partenza speziala duai il Servetsch da mediaziun cumprovar en il futur sias entradas e sias expensas envers la Dretgira superiura en furma d'in preventiv sco er d'in quint annual. Da quai na resulta al Servetsch da mediaziun betg ina lavur supplementara ch'è degna da vegnir menziunada, perquai ch'el registrescha gia oz tut ses custs en moda detagliada, per als pudair adossar a las partidas da procedura. Sin basa d'in preventiv sco er dal quint annual èsi però bler pli simpel per la Dretgira superiura d'exequir la surveglianza da las finanzas.

2.4. Surveglianza da las cumissiuns d'expropriaziun

Cun las cumissiuns d'expropriaziun ha il chantun Grischun stgaffi – sco la Confederaziun e la gronda part dals chantuns – in'autorità speziala che fixescha sco emprima istanza l'autezza da l'indemnisaziun per dretgs reals expropriads en in cas da disputa (cf. TOBIAS JAAG, Staats- und Verwaltungsrecht des Kantons Zürich, 5. ediziun, Turitg 2019, marg. 3638). L'organisaziun sco er la cumpetenza da la Cumissiun d'expropriaziun èn regladas en ils art. 18–20 da la Lescha chantunala d'expropriaziun (LExpr; DG 803.100). Tenor las disposiziuns en dumonda appartegnan a las otg cumissiuns d'expropriaziun mintgamai trais commembras e commembers e duas substitutas e substituents. Questas 40 commembras e commembers vegnan elegids da la Regenza per ina durada da 4 onns (art. 19 al. 1 LExpr). Ultra da quai nominescha la Regenza las presidentas ed ils presidents da las cumissiuns d'expropriaziun. Las cumissiuns d'expropriaziun pon engaschar in'actuara resp. in actuar che prepara e redigia lur decisiuns. L'onn 2019 èn vegnidas inoltradas tut en tut duas proceduras a las otg cumissiuns d'expropriaziun che han tutt'as duas pudì vegnir liquidadas. La situaziun dals onns precedents è stada sumeglianta.

En il rom da la refurma da las dretgiras da l'onn 2006 èn las cumissiuns d'expropriaziun vegnidas sutmessas a la surveglianza da la Dretgira administrativa (art. 21 LExpr). En la missiva carnet nr. 6/2006-2007 ha la Regenza explitgà en chaussa ch'i na dettia – cuntrari a cumissiuns cumparegliablas en auters secturs tematics (p.ex. perimeter, fatgs da stimaziun, taglias sin implants idraulics) – fin ussa nagina autorità da surveglianza per las cumissiuns d'expropriaziun. En la pratica saja sa manifestà il basegn da designar ina tala. Perquai che la Dretgira administrativa saja er l'istanza da meds legals, paria sia cumpetenza dad esser cunvegna. Las autorizaziuns e las cumpetenzas s'orienteschan vi da la surveglianza da la Dretgira chantunala sur dals secturs da la giurisdicziun civila e penala (missiva carnet nr. 6/2006-2007, p. 457 ss., p. 537, p. 611).

Questa regulaziun sveglia l'impressiun che la Dretgira administrativa exequeschia las medemas funcziuns da surveglianza envers las cumissiuns d'expropriaziun sco la Dretgira chantunala envers las autoritàs giudizialas ch'èn sutmessas a sia surveglianza. Las cumissiuns d'expropriaziun èn però sutmessas a la Regenza en quai che concerna la surveglianza da las finanzas. Lur expensas sco er lur entradas fan part dal preventiv e dal quint annual da l'administraziun chantunala. L'actività da surveglianza da la Dretgira administrativa cumpiglia pia la surveglianza ierarchica, cun excepziun da l'elecziun e da la reelecziun, che vegnan fatgas da la Regenza, sco er la surveglianza dals organs senza la surveglianza da las finanzas (art. 7, art. 63, art. 64 LOG). Questa structura da surveglianza chaschuna difficultads da cunfinaziun ed engrevgescha la controlla da las autoritàs ch'èn da survegliar. Quai vala spezialmain per il sector da la surveglianza ierarchica. Uschia po la Dretgira administrativa admonir las commembras ed ils commembers da las cumissiuns d'expropriaziun da manar en moda conscienziusa l'uffizi e disciplinar ellas ed els en cas che l'obligaziun d'uffizi vegn violada. Ma igl è la Regenza ch'elegia (u reelegia) las commembras ed ils commembers da las cumissiuns d'expropriaziun. Las regulaziuns vertentas duain

pervia da quai vegnir midadas en quel senn che tut la surveglianza vegn surdada u a la Dretgira superiura u a la Regenza.

Las cumissiuns d'expropriaziun valan en il chantun Grischun sco autoritad giudiziala. Lur natira giuridica plega per il fatg da las suttametter a la surveglianza da la Dretgira superiura. Quai muntass che las cumissiuns d'expropriaziun na stuessan inoltrar lur entradas sco er lur rendaquints da las diarias en il futur betg pli a l'administraziun chantunala, mabain a la Dretgira superiura. La Dretgira superiura controllass ils rendaquints respectivs e faschess ils pajaments sin basa da tals. Ultra da quai elegess la Dretgira superiura en il futur las commembras ed ils commembers da las cumissiuns d'expropriaziun. La lavur ch'è colliada cun surpigliar questas funcziuns da surveglianza po vegnir reducida considerablmain, sch'igl exista mo pli in'unica cumissiun d'expropriaziun ch'è responsabla per l'entir chantun. En vista a la chargia da lavur da las cumissiuns d'expropriaziun fiss in tal pass senz'auter giustifitgabel. Pervia da quai propona la Regenza da prevair en il futur mo pli ina cumissiun d'expropriaziun e da suttametter quella a la surveglianza directa esclusiva da la Dretgira superiura (cf. aggiunta 3).

2.5. Surveglianza da la Cumissiun da surveglianza davart ils advocats e da las cumissiuns da notariat

Il dretg federal oblighescha ils chantuns da designar in'autoritad che surveglia l'activitad da las advocatas e dals advocats e da las personas da notariat sin lur territori (art. 14 da la Lescha davart las advocatas ed ils advocats [LLCA; CS 935.61], art. 55 dals titels finals dal Cudesch civil svizzer [TF CCS; CS 220]). Co che questas autoritads da surveglianza duain vegnir organisadas, surlascha il dretg federal als chantuns. Quels pon attribuir l'activitad da surveglianza ad ina u a pliras autoritads chantunalas. En quest connex poi sa tractar d'autoritads executivas (Regenza u Departament da giustia), d'autoritads giudizialas u da cumissiuns.

Il chantun Grischun ha duvrà questa libertad da regulaziun cun prevair duas cumissiuns da surveglianza ch'èn occupadas cun personas dal fatg. Tenor las regulaziuns decisivas e specificas per quests secturs elegian la Dretgira chantunala e la Dretgira administrativa cuminaivlamain tschintg commembras e commembers da la cumissiun e lur substituziuns per ina durada da 4 onns (art. 4 al. 1 da la Lescha davart il notariat [LNot; DG 210.350]; art. 5 al. 1 da la Lescha davart las advocatas ed ils advocats [LAdv; DG 310.100]). Las commembras ed ils commembers da las cumissiuns da surveglianza vegnan indemnisads per lur activitad tenor las tariffas fixadas da la Regenza (art. 22 al. 1 da l'Ordinaziun davart il notariat [DG 210.350], art. 8 al. 1 da l'Ordinaziun davart las advocatas ed ils advocats [DG 310.200]). Las cumissiuns da surveglianza sa constitueschan sezzas (art. 4 al. 3 frasa 1 LNot, art. 5 al. 3 frasa 1 LAdv). Ellas pon nominar in secretariat ed in actuariat (art. 4 al. 3 frasa 2 LNot, art. 5 al. 3 frasa 2 LAdv). Mintga onn suttamettan ellas in rapport al Cussegl grond (art. 4 al. 4 LNot, art. 5 al. 4 LAdv). Lur gestiun vegn controllada da la CGS (art. 26 al. 1 da l'Urden da gestiun dal Cussegl grond [UGCG; DG 170.140]).

Tge status giuridic che las cumissiuns da surveglianza han sin basa da questa regulaziun è dispaivel. En regard a la Cumissiun da notariat ha il Tribunal federal decidì ch'ella n'è betg in'autoritad giudiziala, schebain ch'ella è independenta da l'administraziun sco er dal Cussegl grond en dumondas da l'organisaziun e dal persunal (DTF 123 I 87). Il medem vala tenor l'avis da la Regenza per la Cumissiun da surveglianza davart ils advocats (cf. DTF 126 I 228). Correspundentmain dastgassi sa tractar tar las cumissiuns da surveglianza d'unitads administrativas senza persunalitad giuridica ch'èn daventadas organisatoricamain autonomas e ch'èn suttamessas administrativamain al DGSS (cf. art. 16 al. 1 da la Lescha davart

l'organisaziun da la Regenza e da l'administraziun [LORA; DG 170.300]). La surveglianza dal DGSS è però limitada en quel senn che la Dretgira chantunala e la Dretgira administrativa sco autoritads electoralas adempleschan la surveglianza da las dumondas dal dretg da persunal. La surveglianza professiunala n'è reglada ni en la Lescha davart las advocatas ed ils advocats ni en la Lescha davart il notariat. Igl è en general incontestà ch'ina tala n'exista betg. La gestiun vegn survegliada dal Cussegl grond resp. da la CGS. Tenor il dretg vertent adempleschan pia il DGSS (surveglianza da las finanzas), la Dretgira chantunala e la Dretgira administrativa (surveglianza ierarchica) e la CGS (gestiun) las incumbensas tenor il dretg da surveglianza. Questas structures da surveglianza chaschunan duplicitads ed engrevgeschan l'adempliment da la surveglianza. En il rom da la revisiun qua avant maun duain ellas perquai vegnir midadas en quel senn che la surveglianza totala duai vegnir surdada u al Cussegl grond, u a la Regenza u a la Dretgira superiura.

Oriundamain è la Cumissiun da surveglianza davart ils advocats e la Cumissiun da notariat vegnidas concepidas sco autoritads giudizialas. Tenor la giurisdicziun dal Tribunal federal na pon ellas betg avair quest status (cf. DTF 123 I 87, 126 I 228). Quai signifitga che las cumissiuns da surveglianza èn adina autoritads administrativas – independentamain da lur concepziun persunala ed organisatorica. Sch'ellas vegnissan suttamessas sco talas directamain a la surveglianza dal Cussegl grond, stuessan vegnir revedids almain trais disposiziuns ed in chapitel da la Constituziun chantunala (guardar art. 33 al. 1, art. 36, art. 50 al. 2 CC, titel dal chapitel «4.3. La Regenza»). Quai mussa che la subordinaziun da las cumissiuns da surveglianza al Cussegl grond modifitgass considerablamain la separaziun da las pussanzas ch'è descritta actualmain dal dretg costituziunal cun il Cussegl grond sco organ legislativ suprem dal chantunal, cun la Regenza sco organ executiv suprem dal chantun e cun las dretgiras chantunalas supremas sco organs giudicativs supremi dal chantun. Tar questas autoritads chantunalas vegnissan vitiers en quest cas las cumissiuns da surveglianza che valessan – tut tenor la concepziun tschernida – sco autoritads administrativas cun il medem status sco la Regenza u che fissan per uschè dir la «quarta pussanza» ultra da la Cumissiun da surveglianza, da la Regenza e da las dretgiras. Tuttas duas variantas na paran betg dad esser convegnentas en ils eglis da la Regenza. Perquai refusa ella da suttametter las cumissiuns da surveglianza directamain a la surveglianza dal Cussegl grond.

Percunter pudessan la Cumissiun da surveglianza davart ils advocats e la Cumissiun da notariat vegnir suttamessas a la surveglianza da la Regenza. Quest model da surveglianza correspundess a lur status giuridic sco autoritads administrativas e pudess vegnir realisà en moda relativamain simpla. Da las cumissiuns da surveglianza na vegn quai però betg resguardà sco adequat, perquai che quai na tegna betg quint da lur funcziun sco organs da la giurisdicziun e cuntrafa a l'attribuziun a las autoritads giudizialas che vegn prendida en mira dal legislatur. Per quests motivs s'expriman las autoritads da surveglianza per in subordinaziun a la surveglianza da la Dretgira superiura. Tenor il giudicament da la Regenza duai perquai vegnir realisà quest model da surveglianza (cf. agiunta 3).

2.6. Surveglianza dals uffizis da scussion e da concurs

La Lescha federala davart la scussion ed il concurs (LSC; CS 281.1) s'exprima en il senn d'ina lescha generala davart l'organisaziun dals uffizis da scussion e da concurs. Tenor l'art. 1 al. 2 LSC è mintga chantun obligà da divider l'entir territori chantunal en circuls da scussion e da concurs. Areguard l'organisaziun dals uffizis da scussion e da concurs fixeschan ils chantuns en spezial l'organisaziun da las autoritads da surveglianza (JOLANTA KREN KOST-KIEWICZ, Schuldbetreibung- und Konkursrecht, 3. ediziun, Turitg/Basilea/Genevra 2018,

p. 18). Tenor l'art. 13 LSC ston ils chantuns designar almain in'autorità da surveglianza che controlla ils uffizis da scussion e da concurs (al. 1). Els pon nominar autoritàs da surveglianza inferiuras per in u per plirs circuls. Las incumbensas da las autoritàs da surveglianza èn regladas en ils art. 13, 14, 17 e 22 LSC. Latiers tutgi en spezial da survegliar ils uffizis da scussion e da concurs areguard l'administrasiun tenor lescha, da controllar almain inagiada l'onn la gestiun, da pronunziar mesiras disciplinaras, da relaschar directives e circolaras e da suttametter in rapport a l'Uffizi federal da giustia. Ultra da quai è l'autorità da surveglianza l'istanza da recurs tenor l'art. 17 al. 1 LSC. Plinavant po ella – sa basond sin sia cumpetenzza da surveglianza – intervegnir d'uffizi en proceduras d'execuziun sfurzada concretas (sentenzia dal Tribunal federal 5A_311/2013 consideraziun 4.2.2.; cf. latiers la glista en l'expertisa da HANSJÖRG PETER, Question en lien avec l'organisation valaisanne de la surveillance LP dals 19 da matg 2013, p. 3).

Il chantun Grischun ha nominà la Dretgira chantunala sco unica autorità da surveglianza en il senn da l'art. 13 LSC (art. 13 da la Lescha introductiva tar la Lescha federala davart la scussion ed il concurs [LitLSC; DG 220.000]). Nominads vegnan las funcziunarias ed ils funcziunaris da scussion e da concurs dentant da las regions ch'èn er responsablas per la gestiun dals uffizis da scussion e da concurs (art. 1–8 LitLSC). La surveglianza ierarchica è pia dividida en duas parts, tras quai che las regions nomineschan e relaschan las funcziunarias ed ils funcziunaris da scussion e da concurs e che la Dretgira chantunala po disciplinar ellas ed els en cas che l'obligaziun d'uffizi vegn violada ed admonir ellas ed els da manar en moda conscienziusa l'uffizi. Er dividida en duas parts è la surveglianza dals organs. La surveglianza professiunala è tar la Dretgira chantunala. Finanziads vegnan ils uffizis da scussion e da concurs però da las regions. Concernent il dretg da responsabladad datti ultra da quai la situaziun speziala ch'il chantun sto star bun per l'actività dals uffizis da scussion e da concurs (art. 12 LitLSC).

Questas structuras n'arrivan betg da satisfar cumplettamain ord vista dal dretg da surveglianza. Ellas èn però vegnidas examinadas pir ultimamain en il rom da la refurma dal territori ed adattadas cun effect a partir dal 1. da schaner 2016 (cf. missiva nr. 10/2013-2014, p. 753 ss., 784). Pervia da quai na pari betg dad esser opportun da las midar ussa puspè, e quai er perquai che quest model organisatoric – sco ch'il chantun Grischun l'enconuscha – exista en la gronda part dals chantuns. La surveglianza dals uffizis da scussion e da concurs na duai pia betg vegnir midada en il rom da la revisiun qua avant maun.

2.7. Instruments da surveglianza sco er meds auxiliars

Ina concepziun instituziunala clera ed adequata da las autoritàs da surveglianza facilitescha d'exequir la surveglianza. Ma ella na basta betg. Plinavant ston vegnir garantì che las autoritàs da surveglianza survegnian enconuschientscha dals andaments ch'èn relevants tenor il dretg da surveglianza e ch'ellas possian prender las mesiras ch'èn necessarias per eliminar il stadi illegal (KETTIGER, al lieu inditgà, p. 4). L'expert cussegliant recumonda d'introducir per quest intent ina paletta d'instruments d'infurmaziun sco er da controlla e mesiras tenor il dretg da surveglianza. Uschenavant ch'ils instruments e las mesiras respectivas dovran ina basa legala, duai quella vegnir stgaffida en il rom da quest project legislativ resp. duai la basa legala existenta vegnir cumplettada correspudentamain (cf. en quest connex en spezial ils art. 92 ss. sboz LOG, art. 31, art. 32 sboz LOG).

Sche questas novaziuns rendan la surveglianza pli efectiva e pli efficazia, dependa – sco che l'expert cussegliant constatescha en il memorandum dals 15 d'avrigl 2021 – dal fatg co che l'actività da surveglianza vegn concepida sin il stgalim da l'ordinaziun e co ch'ella vegn applitgada en la pratica. Tenor il giudicament da l'expert cussegliant èsi necessari da

standardisar ils andaments per quest intent. En general possia l'effizienz da l'activad da surveglianza vegnir augmentada cun pratitgar l'activad da surveglianza tenor criteris standardisads (KETTIGER, al lieu inditgà, p. 6). Dal rest resguarda l'expert cussegliant quai sco decisiv che statisticas ed indicaturs expressivs davart l'activad da la giustia sajan disponibels (KETTIGER, al lieu inditgà, p. 7). En quest regard recumonda el d'examinar las statisticas, sch'ellas en adattadas per diriger e per survegliar las autoritads giudizialas e da stgaffir eventualmain in sistem d'ina *economisaziun da la chargia da lavur* che sa basa sin valurs graduadas da las chargias da lavur (KETTIGER, al lieu inditgà, p. 7). In'otra pussaivladad da distgargiar l'activad da surveglianza vesa l'expert cussegliant en ina *certificaziun* da las autoritads giudizialas survegliadas tenor ils principis da tschertas normas e da tscherts labels da systems da management. Per ina gronda part da l'activad administrativa da las autoritads giudizialas stoppia l'autoridad da surveglianza alura mo pli controllar, sch'i saja vegnida fatga ina certificaziun resp. ina recertificaziun periodica. Però na paria ina certificaziun tenor ISO 9001 betg dad esser exnum adattada per las autoritads giudizialas, ed in label da qualitat per autoritads giudizialas n'existia betg. En cas dad 11 dretgiras regionalas resp. dad 11 uffizis da mediaziun ed autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun possia quai dentant vegnir ponderà, sch'i valess eventualmain la paina da crear manuals organisatorics cun process standardisads prescrits per administrar ina dretgira (KETTIGER, al lieu inditgà, p. 8).

Talas mesiras che megliereschon da diriger e da controllar las autoritads giudizialas na ston betg vegnir fixadas sin il stgalim da la lescha. L'expert cussegliant recumonda da prender per mauns questas mesiras – abstrahà da l'emprima controlla da las statisticas – pir suenter che la fusiun da la Dretgira chantunala e da la Dretgira administrativa è terminada, per betg surchargiar il svilup da l'organisaziun vi a la Dretgira superiura ch'è – independenta – main da quai – gia pretensius avunda (KETTIGER, al lieu inditgà, p. 8).

2.8. Post da stab per las dretgiras regionalas

Las dretgiras regionalas exequeschan gia oz – sco explitgà qua survar – differentas funcziuns da surveglianza envers ils uffizis da mediaziun ed envers las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun. La fusiun da tut las incumbensas dal dretg da surveglianza tar las dretgiras regionalas vegn tuttina a chaschunar lavur supplementara en ina dimensiun degna da vegnir menziunada. Las resursas ch'èn necessarias per quai na duain betg vegnir domiciliadas en mintgina da las indesch dretgiras regionalas, mabain messas a disposiziun tar in post da stab. Uschia duai vegnir tegnì quint da las reservas da l'expert cussegliant che suttastritga l'importanza da standards unitars per ademplir la surveglianza da la giustia e che renda attent al fatg che la surveglianza dals uffizis da mediaziun sco er da las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun stoppia vegnir realisada en l'entir chantun en moda unitara per esser efectiva ed effizienta (KETTIGER, al lieu inditgà, p. 2). Il post da stab previs duai sustegnair tut las dretgiras regionalas ad ademplir la surveglianza dals uffizis da mediaziun e da las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun. Per quest intent duai el elavurar en spezial formulars per las inspecziuns, accompagnar las inspecziuns e rediger in rapport d'inspecziun per mauns da las dretgiras regionalas. Er en vista al svilup da manuals organisatorics sco er da process standardisads per administrar ina dretgira, sco ch'el vegn recumandà da l'expert cussegliant, èsi raschunaivel da stgaffir in post da stab.

Al post da stab en dumonda duain vegnir delegadas ulteriuras incumbensas da l'administraziun giudiziala, perquai che incumbensas da medema natira pon vegnir liquidadas en moda pli effizienta e pli favuraivla d'in post da stab. L'onn passà ha la Conferenza da las dretgiras regionalas nominà ina gruppa da lavur che ha adattà ils formulars che las dretgiras

regionalas mettan a disposiziun a personas che tschertgan dretg e translata ils formulars unitars en rumantsch ed en talian. Fin ussa han las dretgiras regionalas mintgatant stuì renviar las personas che tschertgan dretg a la pagina d'internet da las dretgiras turitgaisas e las supplitgar d'emplenir e d'inoltrar ils formulars publitgads là. Questa iniziativa duai vegnir continuada ed extendida a fegls d'infurmaziun (p.ex. infurmaziuns davart ils custs d'ina procedura giudiziala, intermediaziun obligatorica) sco er ad ulteriurs secturs. En quest connex poi per exempel vegnir pensà ad interpretas giudizialas ed interprets giudizials. Qua fissi raschunaivel, sch'i vegniss elavurada ina glista, sin la quala figureschan personas che han las enconuschientschas linguisticas spezialas per translatar en proceduras giudizialas e da las qualas la confidenza è vegnida controllada. In basegn sumegliant exista er tar las advocatas ed ils advocats d'uffants u tar purschidas spezialas en il sector da la protecziun d'uffants. Cun surdar talas ed autras activitads sumegliantas al post da stab èsi pussaivel d'evitar duplicitads e d'augmentar la qualidad da las prestaziuns correspundentas.

La finala duai il post da stab preparar ed evaluar la Conferenza da las dretgiras regionalas sco er organisar scuntradas periodicas per las dretgiras regionalas, per l'Uffizi da mediaziun sco er per las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun cun las instituziuns al punct da contact cun la giustia, sco p.ex. la Procura publica, l'Uffizi per l'execuziun giudiziala, l'Autoritad per la protecziun d'uffants e da creschids e la Psichiatria d'uffants e da giuvenils dal Grischun.

Per questa incumbensa duai vegnir stgaffida ina piazza da 100 % per ina collavuratura giuridica resp. in collavuratur giuridic. Tar tge dretgira regionala che la piazza en dumonda duai vegnir domiciliada, duai vegnir decidì da la Conferenza da las dretgiras regionalas. Ils custs per il post da stab ston vegnir resguardads en il preventiv sco er en il quint annual da la dretgira regionala designada da la Conferenza da las dretgiras regionalas.

3. Nova concepziun da la posiziun da las commembras e dals commembers da las autoritads giudizialas areguard il dretg d'engaschament

Da la posiziun da las commembras e dals commembers da las dretgiras chantunalas superiuras areguard il dretg d'engaschament è il Cussegl grond s'occupà a chaschun da la debatta davart il Rapport concernent l'optimaziun da l'organisaziun da las dretgiras chantunalas superiuras en quel senn, ch'el ha concludì da permetter da lavurar a temp parzial a las commembras ed als commembers da la Dretgira superiura che sto vegnir stgaffida (PCG 5 I 2018/2019, p. 862 s.). En il Cussegl grond èsi plinavant vegnì discutà davart la procedura da destituziun da l'uffizi (PCG 5 I 2018/2019, p. 858).

L'introducziun da l'occupaziun a temp parzial a la Dretgira superiura sco er l'examinaziun da la procedura da destituziun da l'uffizi èn l'ocasiun per examinar la concepziun giuridica da la relaziun da las commembras e dals commembers da las autoritads giudizialas areguard il dretg d'engaschament. Ils ultims onns èsi sa mussà che la posiziun da las commembras e dals commembers da las autoritads giudizialas areguard il dretg d'engaschament n'è betg clera en differents puncts. Uschia èsi p.ex. intschert, sch'i vala ina limita da vegliadetgna per las derschadras regionalas e per ils derschaders regionalas (en uffizi accessoric) per dastgar pratitgar maximalmain l'uffizi da derschadra u da derschader. Da different avis èn ins pertutgant l'obligaziun da prender domicil en la regiun, ch'exista per las commembras ed ils commembers da las dretgiras regionalas, dals uffizis da mediaziun sco er da las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun. Questas ed ulteriuras dumondas pertutgant la posiziun da las derschadras e dals derschaders sco er da las commembras e dals commembers da las autoritads da mediaziun areguard il dretg d'engaschament duain vegnir examinadas en il rom da quest project legislativ.

Cun las novaziuns proponidas vegnan persecutadas las suandantas finamiras:

- reglar, sche pussaivel, medemamain la relaziun d'engaschament da tut las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas;
- stgaffir structuras modernas per las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas;
- sclerir e, sche necessari, definir en la lescha las noziuns che vegnan duvradas en la Lescha davart l'organisaziun giudiziala;
- nominar quel organ che ademplescha la rolla dal «patrun» envers las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas;
- reglar cumpletamain las dumondas areguard il dretg d'engaschament che sa tschentan.

Per cuntanscher questas finamiras propona la Regenza principalmain las suandantas midadas:

3.1. Activitad da derschader a temp parzial

L'activitad da derschadra u da derschader a temp parzial è daventada pli impurtanta en Svizra pervia da l'augment dal dumber da dunnas en l'uffizi da derschadra (REITER, al lieu inditgà., p. 205 s.). A la Dretgira districtuala da Turitg è uschia s'augmentada la quota da dunnas da l'onn 1975 fin l'onn 2012 da 2 % a 48 %. A medem temp è s'augmentada l'activitad da derschadra u da derschader a temp parzial (RUDOLF KIESER, Wandel und Konstanz in der ersten Instanz – Eindrücke von 22 Jahren Gerichtspräsidium in Zürich, en: Justice – Justiz – Giustizia 2013/4, N. 17). Studis sociologics mussan plinavant che la cumpatibilitad da la professiun, da la famiglia e dal temp liber vegn ad avair adina dapli impurtanza en connex cun la tschernia da l'activitad professiunala. Cunzunt persunas cun obligaziuns da famiglia prefereschan activitads a temp parzial (cf. en chaussa er il Rapport explicativ tar la revisiun parziala da la Lescha dal persunal, p. 6 s.). Per pudair survegnir er en il futur persunas qualifitgadas per in uffizi da derschadra u da derschader, èsi pia impurtant che quest uffizi possia vegnir pratitgà a temp parzial.

Il chantun Grischun enconuscha l'activitad da derschadra u da derschader a temp parzial dapi blers onns per il presidi da la Dretgira regiunala Bernina, per la gronda part dals vice-presidis da las dretgiras regiunalas sco er per las derschadras regiunalas ed ils derschaders regiunals en uffizi accessoric. Medemamain lavuran a temp parzial las mediaturas ed ils mediatur, las commembras ed ils commembers da las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun, da l'Autoritad da mediaziun per dumondas d'egualitad sco er dal Servetsch da mediaziun tenor il Dretg federal d'assicuranza sociala e da la Dretgira da cumpromiss tenor il Dretg federal d'assicuranza sociala. Quai mussa che l'activitad da derschadra u da derschader è adattada per in'occupaziun a temp parzial.

Cun il project proponì duain vegnir stgaffidas las basas legalas per pussibilitar meglier a derschadras e derschaders da lavurar a temp parzial. Per las commembras ed ils commembers da las autoritads da mediaziun sco er dal Servetsch da mediaziun tenor il Dretg federal d'assicuranza sociala n'exista nagin basegn d'agir, perquai ch'ellas ed els pratitgeschan l'activitad da derschadra u da derschader gia ussa cun in pensum d'in pèr paucs fin maximalmain 35 pertschients da plazzas.

3.1.1. Grad d'occupaziun minimal

Igl è difficil da fixar il grad d'occupaziun minimal per derschadras e derschaders. Quel sto esser fixà uschia, che las derschadras ed ils derschaders possian sviluppar e mantegnair las cumpetenzas spezialas ch'èn necessarias per pratitgar l'activitad da derschadra u da derschader. Tge grad d'occupaziun minimal ch'è necessari per quest intent dependa per l'ina da

la cumpetenzza da las derschadras e dals derschaders, per l'autra da lur abilitads sco er da lur experientschas professiunalas. Valurs directivas generalas n'existan betg, uschenavant che quai è enconuscent.

Per fixar il grad d'occupaziun minimal duain ins perquai sa basar sin las experientschas ch'il chantun Grischun ha fatg en connex cun las dretgiras regiunalas. Mo en la Dretgira regiunala Plessur lavuran tut las commembras ed ils commembers en uffizi principal a temp cumplain. La presidenta u il president da la Dretgira regiunala Bernina pratitgescha l'uffizi da derschadra resp. da derschader cun in pensum da 50 %. Las vicepresidentas ed ils vicepresidents da las Dretgiras regiunalas Alvra, Bernina, Engiadina Bassa/Val Müstair e Moesa lavuran en uffizi accessoric. Ils pensums da las ulteriuras vicepresidentas e dals ulteriurs vicepresidents sa movan tranter 40–80 %. En questa dimensiun duai vegnir fixà er il grad d'occupaziun minimal da las derschadras superiuras e dals derschaders superiurs. Per facilitar la divisiun da las plazzas da derschadra u da derschader e per promover uschia l'activitad da derschadra u da derschader a temp parzial propona la Regenza in grad d'occupaziun minimal da 50 % (art. 44 al. 2 sboz LOG).

Sch'i vegn supponì ch'in grad d'occupaziun minimal da 50 % saja necessari per che las derschadras ed ils derschaders possian far dretgira en la qualitat giavischada, sto vegnir previs in grad d'occupaziun pli aut per las funcziuns directivas da dretgira. Bain per questas ponderaziuns excludan insaquant chantuns las derschadras ed ils derschaders che lavuran en uffizi parzial da las funcziuns directivas, en spezial dals uffizis da president (p.ex. AR, GE, UR, ZH). Ina tala regulaziun para dad ir memia lunsch. Tuttina vegn la lavur da l'uffizi da president a restar considerabla er en la Dretgira superiura, malgrà ch'i vegn stgaffi in secretariat general. Las experientschas cun il presidi da la Dretgira regiunala Bernina mussan però ch'in presidi po vegnir pratitgà er en uffizi parzial. Per las presidentas ed ils presidents da la dretgira duai pia vegnir previs in grad d'occupaziun minimal dad 80 % (art. 44 al. 2, art. 74 al. 2 sboz LOG). Quest grad d'occupaziun po vegnir sutpassà er vinavant en il cas da la Dretgira regiunala Bernina.

Differentas regulaziuns duain vegnir fatgas per il vicepresidi. Entant ch'i duai vegnir previs, per il vicepresidi da la Dretgira superiura, medemamain in grad d'occupaziun minimal dad 80 %, na po vegnir fixà nagin grad d'occupaziun minimal per ils vicepresidis da las dretgiras regiunalas. Cas cuntrari stuessan las structuras existentas vegnir revedidas fundamentalmain, perquai che las vicepresidentas ed ils vicepresidents da las Dretgiras regiunalas Alvra, Bernina, Engiadina Bassa / Val Müstair e Moesa lavuran mo en uffizi accessoric. Sch'i vegniss fixà in grad d'occupaziun minimal per il vicepresidi da las dretgiras regiunalas, stuessan vegnir extendids ils circuls da dretgira da las dretgiras regiunalas. Quai na para betg dad esser inditgà.

Nagin grad d'occupaziun minimal na duai plinavant vegnir previs per las ulteriuras commembras ed ils ulteriurs commembers da las cumissiuns administrativas. Per las dretgiras regiunalas s'excluda ina tala regulaziun gia perquai che da la cumissiun administrativa da las dretgiras regiunalas fan part almain duas derschadras u dus derschaders en uffizi accessoric. Lur grad d'occupaziun importa per regla mo paucs pertschients da plazzas. Tar la Dretgira superiura na para in grad d'occupaziun minimal spezial betg dad esser necessari per las commembras ed ils commembers da la cumissiun administrativa, perquai ch'ils custs per la lavur da la cumissiun administrativa na dastgassan betg esser fitg gronds. Questa funcziun directiva duai pia star libra a tut las derschadras superiuras ed a tut ils derschaders superiurs.

3.1.2. Dretg d'ina reducziun dal grad d'occupaziun pervia da naschientscha u pervia d'adopziun d'in uffant

Per facilitar la cumpatibilitad da genituralitad e d'activitad da gudogn ha la Confederaziun renconuschì per sias collavuraturas e per ses collavurats en l'art. 60a da l'Ordinaziun davart il persunal da la Confederaziun (OPers; CS 172.220.111.3) in dretg d'ina reducziun dal grad d'occupaziun pervia da naschientscha u pervia d'adopziun. Quest dretg è cumbinà cun la pussaivladad da dastgar augmentar il grad d'occupaziun entaifer 3 onns puspè sin il nivel oriund. En la revisiun parziala da la Lescha dal persunal ch'è actualmain en consultaziun, ha la Regenza proponì da stgaffir la pussaivladad da prevair ina regulaziun sumeglianta per las collavuraturas chantunales ed ils collavurats chantunals sin il stgalim da l'ordinaziun (art. 49 al. 6 nLP; Rapport explicativ, p. 21).

La regulaziun respectiva sco er las disposiziuns executivas che la Regenza ha relaschà sin basa da quella, vegnissan – sin basa dal renviament al dretg da persunal chantunal – a valair conform al senn er per las derschadras ed ils derschaders, nun che la Lescha davart l'organisaziun giudiziala prevesess insatge auter (cf. art. 35 sboz LOG). Ma las regulaziuns respectivas na fixassan betg, co ch'ina plazza da derschadra u da derschader che daventass eventualmain libra, fiss d'occupar. Medemamain na tradissan ellas betg, a partir da cura che l'activitad da derschadra u da derschader pudess u stuess vegnir pratitgada cun il grad d'occupaziun reduci, perquai che questa dumonda pudess vegnir reglada en il contract da lavur da las collavuraturas e dals collavurats chantunals. Per las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas n'exista questa pussaivladad betg, perquai ch'i na fiss betg cumpatibel cun l'indipendenza giudiziala, sch'il Cussegl grond e la derschadra u il derschader pertutgà fixassan las modalitads da la relaziun da lavur da la derschadra u dal derschader en tractativas contractualas. Sche derschadras e derschaders duain avair in dretg d'ina reducziun dal grad d'occupaziun suenter la naschientscha u suenter l'adopziun d'in u da plirs uffants, sto questa regulaziun pia vegnir integrada en la Lescha davart l'organisaziun giudiziala. Per las derschadras superiuras ed ils derschaders superiurs duai la regulaziun respectiva vegnir francada en l' art. 45 sboz LOG e per las derschadras regiunalas ed ils derschaders regionalis en uffizi principal en l'art. 75 sboz LOG.

3.2. Flexibilisaziun da la dotaziun da las dretgiras

Actualmain è la dotaziun persunala da la Dretgira chantunala e da la Dretgira administrativa prescritta exactamain (art. 21 al. 1 ed al. 1bis LOG). Senza ina revisiun da la Lescha davart l'organisaziun giudiziala na po il dumber da las plazzas da derschadra u da derschader pia betg vegnir augmentà. Questa regulaziun difficulescha d'adattar a temp la dotaziun persunala da las dretgiras chantunales superiuras a la chargia da lavur. En l'avegnir duai la Lescha davart l'organisaziun giudiziala pia mo pli prevair ch'i fetschian part da la Dretgira superiura ina presidenta u in president, ina vicepresidenta u in vicepresidente sco er las ulteriuras commembras ed ils ulteriurs commembers ch'èn necessaris per liquidar svelt ed en buna qualidad las fatschentas. Questa regulaziun duai vegnir cumplettada cun ina dotaziun minimala prescritta da la lescha en ina dimensiun dad indesch equivalents a temp cumplain (art. 43 al. 1 sboz LOG).

Questa nova regulaziun ha per consequenza che la dotaziun persunala da la Dretgira superiura sto mintgamai vegnir controllada e determinada almain avant l'elecziun. Questa incumbensa duai il Cussegl grond surpigliar. El duai fixar en l'avegnir – sin proposta da la Dretgira superiura – avant l'elecziun il dumber da las commembras e dals commembers da la Dretgira superiura sco er lur grad d'occupaziun (art. 44 al. 1 sboz LOG). Sch'i sa mussa che la Dretgira superiura na po betg dumagnar la chargia ordinaria da lavur cun las plazzas

da derschader fixadas a chaschun da las elecziuns (da renovaziun totala), ha il Cussegl grond plinavant la pussaivladad d'augmentar la dotaziun persunala da la Dretgira superiura er durant la durada d'uffizi (art. 43 al. 4 sboz LOG). Ina reducziun da las plazzas da derschader duai percenter vegnir admissa – en vista a l'indipendenza giudiziala –, cura ch'ina derschadra superiura u in derschader superiur sa retira u na sa lascha betg reeleger (art. 43 al. 4 sboz LOG). Cun questas regulaziuns sco er cun l'introducziun da plazzas da derschader a temp parzial duai il Cussegl grond survegnir l'ocasiun da dotar exactamain la Dretgira superiura.

Per las dretgiras regionalas duain vegnir stgaffidas regulaziuns analogas, quai per augmentar er qua la libertad d'agir concernent la dotaziun persunala. Questa nova regulaziun ha in effect sin l'urden da las competenzas. Sche la Dretgira superiura – per complettar la proposta da regulaziun – vegniss autorisada da fixar il dumber da las plazzas da derschader sco er ils grads d'occupaziun da las commembras e dals commembers da las dretgiras regionalas, stuess ella er survegnir l'autorisaziun da conceder ils meds finansials che fissan necessaris per finanzia las plazzas respectivas. Ina tala restricziun da l'autorisaziun da preventiv dal Cussegl grond na para betg adequata. Empè da quai duai il Cussegl grond da nov er decider davart la dotaziun persunala da las dretgiras regionalas e realisar questa decisiun en il process da budgetaziun posteriur (art. 74 al. 1 sboz LOG).

3.4. Occupaziun accessoria

Las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas na dastgan pratitgar naginas occupaziuns accessoricas che pudessan periclitir l'indipendenza giudiziala e l'imparzialitad sin basa da las loialtads e da las dependenzas accompagnantas. Las pretensiuns che resultan da quai èn da princip las medemas per tut las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas. Da nov duai l'occupaziun accessoria pia vegnir reglada da princip da medema maniera per tut las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas.

Per quest intent duai vegnir integrada ina descripziun generala da las activitads incompatiblas en l'art. 28 al. 1 sboz LOG. La regulaziun respectiva surpiglia la disposiziun che vala oz per las commembras ed ils commembers da las dretgiras regionalas en uffizi principal sco er per las actuaras ed ils actuars en uffizi principal ed en uffizi cumplain (art. 38 al. 2, art. 30 al. 1 LOG). Ella duai valair da nov per tut las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas.

La descripziun generala respectiva da las activitads incompatiblas duai vegnir concretisada tras in catalog da las occupaziuns accessoricas che duain vegnir scumandadas a las commembras ed als commembers da las autoritads giudizialas (art. 28 al. 2 sboz LOG, cf. las explicaziuns en la sinopsa commentada). Las regulaziuns en dumonda sa basan sin il dretg vertent (art. 51 al. 3 e 4 CC, art. 30 al. 2 LOG). Las reglas d'incompatibilitad duain vegnir schlucadas per las commembras ed ils commembers da las dretgiras, che lavuran a temp cumplain. Ad ellas ed ad els è scumandada actualmain mintga occupaziun accessoria (art. 25 LOG). Da nov duain ellas ed els per l'ina dastgar prestar lavurs gratuitas, per l'autra exequir activitads minimalas d'instrucziun u da publicaziun. Vinavant duain restar scumandadas tut las activitads uffizialas pajadas, nun che la lescha prevesia insatge auter (art. 28 al. 2 lit. e sboz LOG).

Per pudair controllar, sche las commembras ed ils commembers observan las reglas d'incompatibilitad, duai vegnir introducida ina procedura da permissiun. Tenor quella dovran tut las activitads ina permissiun, sch'ellas surpassan – ensemen cun l'uffizi da derschadra u da derschader – in pensum cumplain e vegnan exequidas cunter paja, sch'ellas cuntegnan la

pussaivladad da l'incompatibilitad u sch'ellas vegnan duvradas per il temp da lavur (art. 28 al. 3 sboz LOG). La Dretgira superiura duai vegnir autorisada da reglar en in'ordinaziun ils detagls davart las occupaziuns accessoricas che dovran ina permissiun e davart la procedura da permissiun (art. 28 al. 4 sboz LOG).

3.5. Nova regulaziun da la sorveglianza ierarchica

La particularitad da l'uffizi da derschadra u da derschader è l'indipendenza giudiziala che vegn garantida dal dretg costituziunal (art. 30 al. 1 Cst., art. 191c Cst., art. 51 CC). L'indipendenza giudiziala protegia las autoritads giudizialas e lur commembras e commembers cunter l'influenza dal stadi en l'activitad da giurisdicziun. Da quai na resulti betg che mintga influenza dal stadi sin las autoritads giudizialas e sin lur commembras e commembers saja inadmissibla. Il stadi na sto numnadain betg mo garantir l'indipendenza giudiziala, ma bain er la funcziunalitad da las autoritads giudizialas per pudair garantir il dretg costituziunal d'in giudicament da dispitas giuridicas entaifer in termin adequat e tras ina dretgira stabilida da la lescha, cumpetenta, independenta e nunpartischant (art. 29 Cst., art. 30 al. 1 Cst.). La Lescha davart l'organisaziun giudiziala prevesa per quest intent tranter auter differents instruments da sorveglianza ierarchica, cun ils quals las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas pon vegnir admonids da manar en moda conscienziusa l'uffizi (cf. FREY HAESLER, al lieu inditgà., p. 14; CLAUDIUS FISCHER, Disziplinarrecht und Richteramt, Berlin 2012, p. 43).

3.5.1. Instruments da la sorveglianza ierarchica

Ils instruments da la sorveglianza ierarchica autoriseschan l'autoritad da sorveglianza d'intervegnir, sch'ina commembra u in commember d'ina autoritad giudiziala violescha obligaziuns d'uffizi. La Lescha davart l'organisaziun giudiziala na descriva betg las obligaziuns d'uffizi da las commembras e dals commembers da las autoritads giudizialas. En la pratica vegnan questas obligaziuns per il solit definidas prendend regress als standards da professiun generals ch'èn vegnids deducids durant decennis da l'incumbenza da l'autoritad giudiziala (NICOLAS PELLATON, Le droit disciplinaire des magistrats du siège, Basilea 2016, p. 125). Tenor ina definiziun usitada ston commembras e commembers da las autoritads giudizialas sa cuntegnair entaifer ed ordaifer l'uffizi uschia, che la fidanza en lur indipendenza ed en la reputaziun da la giustia na vegnan betg periclitadas. En spezial ston ellas ed els observar il dretg e s'engaschar per l'urden costituziunal, ademplir uschè bain sco pussaivel las incumbenzas giudizialas, inclusiv las activitads accessoricas ch'èn vegnidas surdadas ad ellas ed ad els, ir enturn cun las persunas partecipadas a la procedura cun il respect duì, observar l'obligaziun da mantegnair il secret professiunal, particularmain la confidenzialitad da las tractativas, betg acceptar recumpensas u regals en connex cun lur uffizi, dar cussegls giuridics mo en il rom da las limitas da la lescha, pratitgar activitads accessoricas mo en il rom permess ed absolver regularmain furmaziuns supplementaras (FISCHER, al lieu inditgà, p. 236). Il respect da questas e d'autras obligaziuns d'uffizi po vegnir admonì tenor il dretg da la sorveglianza ierarchica e sia violaziun po vegnir chastiada, sche necessari, tenor il dretg disciplinar.

3.5.1.1. Mesiras disciplinaras

Tenor il dretg vertent po ina commembra u in commember d'ina autoritad giudiziala, sch'ella u el violescha culpaivlamain in'obligaziun d'uffizi, vegnir sancziunada u sancziunà cun ina reprimanda, cun ina multa fin a 10 000 francs, cun ina suspensiun da l'uffizi fin ad ina durada da 6 mais u cun ina destituziun da l'uffizi (art. 7 al. 1, art. 63 al. 3 en cumbinaziun cun art. 64 LOG). Questas mesiras disciplinaras enconuscha il Dretg grischun en questa furma u en ina furma sumeglianta er en auters secturs (cf. p.ex. art. 24 da la Lescha introductiva tar il

Cudesch civil svizzer [LItCCS; DG 210.100]; art. 45 LNot). Per las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas na persvada quest catalog betg en quel senn, ch'i n'è betg visibel, quant enavant ch'ina suspensiun da l'uffizi a salari cumplain fin ad ina durada da 6 mais fiss adattada per admonir ina commembra u in commember d'ina autoritad giudiziala da manar en moda conscienziusa l'uffizi. Ina tala disposiziun tutga en emprima lingia las autras commembras ed ils auters commembers da las autoritads giudizialas, che ston sur-pigliar la lavur da la commembra suspendida u dal commember suspendì. Ultra da quai po la reputaziun da la commembra respectiva u dal commember respectiv vegnir donnegiada talmain da questa mesira disciplinara, che l'autoritad da las decisiuns ch'ella u el ha prendì, subescha donn. En l'avegnir na duai pia betg pli esser pussaivel da suspender da l'uffizi commembras e commembers d'autoritads giudizialas ordaifer ina procedura da destituziun da l'uffizi. Ina tala disposiziun duai mo pli pudair vegnir prendida sco mesira preventiva en il rom d'ina procedura da destituziun da l'uffizi. Percunter cumbinada là cun ina reducziun dal salari, sche quai sa mussa sco commensurà sut las circumstanzas dadas (art. 102 sboz LOG en cumbinaziun cun art. 50 LDPC). En quest regard duai il catalog vegnir adattà cun las mesiras disciplinaras admissiblas.

Plinavant duain vegnir midads ils motivs da la destituziun da l'uffizi. Quests motivs duain da princip avair la medema concepziun sco quels per las commembras ed ils commembers dal Cussegl grond sco er da la Regenza. Las commembras ed ils commembers dal Cussegl grond sco er da la Regenza pon vegnir destituids da l'uffizi, sch'ellas ed els violeschan intenziunadamain u per greva negligentscha obligaziuns d'uffizi u sch'ellas ed els vegnan sentenziads cun vigur legala pervia d'in delict u pervia d'in crim (art. 48 al. 1 da la Lescha davart ils dretgs politics en il chantun Grischun [LDPC; DG 150.100]). Las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas pon vegnir destituids da l'uffizi pervia dals motivs da destituziun da l'uffizi menziunads qua survast ed ultra da quai, sch'ellas ed els na paran betg pli dad esser supportabels sco commembra u commember d'ina dretgira u d'ina autoritad da mediaziun per auters motivs gravants. Quest motiv da destituziun da l'uffizi ch'è normà en l'art. 7 al. 1 lit. d LOG è in causal auxiliar. Intschert èsi, tge cas che quest causal cumpiglia. En las materialias na datti naginas explicaziuns en chaussa (missiva carnet nr. 6/2006-2007, p. 516; PCG 1 I 2006/2007, p. 212 ss., p. 214). En la pratica èsi sa mussà ch'i vegn recurrì a l'art. 7 al. 1 lit. d LOG per differents motivs, ma che quest artitgel na dastgass strusch avair ina impurtanza autonoma, ultra da la greva violaziun da l'obligaziun d'uffizi intenziunada u per greva negligentscha. Quai mussa er il fatg che quest motiv da destituziun da l'uffizi è singular en il dretg grischun e, sco ch'i para, ha mo il chantun Giura ina regulaziun sumeglianta. L'art. 7 al. 1 lit. d LOG duai pia vegnir abolì.

Il motiv da destituziun da l'uffizi duai plinavant vegnir formulà da nov tenor l'art. 7 al. 1 lit. c LOG, che sa basa sin la sentenza cun vigur legala pervia d'in delict u d'in crim. Sche commembras e commembers d'ina autoritad giudiziala vegnan sentenziads tenor il dretg penal, è quai problematic, en il cas che la sentenza penala sto vegnir attribuida ad in'acziun che n'è betg cumpatibla cun la professiun da derschader. Ina sentenza penala pervia d'ina greva violaziun da reglas da traffic na dastgass p.ex. per regla betg giustificgar ina destituziun da l'uffizi (art. 90 al. 2 da la Lescha davart il traffic sin via [LTV; CS 741.01]), perquai ch'in tal fauss cumportament na stat betg en connex cun l'activitad giudiziala e n'è betg adattà per far donn a la reputaziun da la justia. La regulaziun vertenta duai vegnir precisada en quel senn, ch'ina destituziun da l'uffizi è mo pussaivla, sch'ina commembra u in commember d'ina autoritad giudiziala è vegnida sentenziada u vegnì sentenzià cun vigur legala pervia d'in crim e pervia d'in delict che sa basa sin in'activitad che n'è betg cumpatibla cun l'activitad giudiziala.

Questa midada dastgass correspunder a la pratica vertenta; la situaziun giuridica na dastgass betg sa midar pervia da quai.

3.5.1.2. Extradada da l'uffizi da derschadra u da derschader

Tenor l'art. 7 al. 1 lit. b LOG na sa basa il motiv da destituziun da l'uffizi betg sin ina violaziun culpaivla d'ina obligaziun d'uffizi. Tenor questa regulaziun po l'autorità da surveglianza destituir da l'uffizi ina commembra u in commember d'ina autorità giudiziala, sch'ella u el ha pers per adina l'abilitad d'ademplier ses uffizi. La regulaziun respectiva sa referescha als art. 23 al. 1 e 47 al. 1 e 2 LOG. Quests artitgels èn concepids sco premissas d'elegibladad. Las premissas d'elegibladad designeschan las qualitads ch'ina persuna sto avoir per pudair vegnir elegida en in tschert uffizi. Sch'insatgi perda ina da questas qualitads durant sia durada d'uffizi, chaschuna quai en general e tras lescha la perdita da l'uffizi respectiv. Da quest concept divergescha l'art. 7 al. 1 lit. b LOG. En quest cas ha la perdita da l'uffizi da derschadra u da derschader lieu pir, cura che l'autorità da surveglianza responsabla ha destitui la persuna respectiva da l'uffizi. Intschert èsi, co ch'i stat areguard las ulteriuras premissas d'elegibladad (cf. art. 21 al. 1 en cumbinaziun cun art. 9 al. 1 CC, art. 23 al. 2 LOG). Questa intschertezza duai vegnir eliminada cun la revisiun qua avant maun. L'art. 97 sboz LOG enumerescha numnadain tut ils cas che chaschunan ch'ina commembra u in commember d'ina autorità giudiziala extrescha tras lescha da l'uffizi durant sia durada d'uffizi. En cas da disputa duai decider l'autorità da surveglianza ch'è responsabla per la destituziun da l'uffizi en furma d'ina disposiziun da constataziun.

Quai pretenda ch'i saja fixà il termin, durant il qual l'uffizi da derschadra u da derschader terminescha tras lescha. En la Lescha davart l'organisaziun giudiziala duain pia vegnir regladas da nov la demissiun (art. 26 sboz LOG), l'obligaziun da domicil (art. 33 sboz LOG) e la limita da vegliadetgna (art. 34 sboz LOG) per tut las commembras ed ils commembers da las autoritàs giudizialas. Ultra da quai duai vegnir fixà, cura ch'ina commembra u in commember d'ina autorità giudiziala ha pers per adina l'abilitad d'ademplier ses uffizi.

La regulaziun che vegn proponida per quest intent fa ina differenza tranter l'incapacità da lavurar che pertutga la piazza da lavur e l'incapacità da gudagnar. En il cas numnà sco ultim duai l'uffizi da derschadra u da derschader finir quel mument che la commembra u il commember da l'autorità giudiziala po retrair ina renta d'invalidità, premess che quella saja vegnida fatga valair a temp. In'otra regulaziun duai vegnir prenidada per l'incapacità che pertutga la piazza da lavur, perquai che la commembra pertutgada u il commember pertutgà na po en quest cas betg far valair ina renta d'invalidità. Bain sa basa l'incapacità che pertutga la piazza da lavur medemamain sin ina pregiudicaziun da la sanadad, che fa donn a la capacità da lavurar. Ma questa pregiudicaziun sa referescha mo a la piazza da lavur che vegn concretamain en dumonda, q.v.d. l'uffizi da derschadra u da derschader che la persuna respectiva occupa. Autras activitads da gudogn po la commembra pertutgada u il commember pertutgà pratitgar. En quest cas duai l'uffizi da derschadra u da derschader terminar tras lescha en il futur, cura ch'ina commembra u in commember d'ina autorità giudiziala n'ha betg pratitgà l'uffizi da derschadra u da derschader durant 365 dis pervia d'ina incapacità da lavurar che pertutga la piazza da lavur (art. 27 al. 4 sboz LOG). L'absenza respectiva da 365 dis po resultar da pliras absenzas che vegnan chaschunadas da l'incapacità da lavurar che pertutga la piazza da lavur. Il termin respectiv na cumenza pia betg a currer puspè a chaschun da mintga ripresa da la lavur. Cun questa regulaziun duai la commembra respectiva u il commember respectiv avoir temp avunda per reglar la situaziun e per stgaffir las premissas per reprendre l'uffizi da derschadra u da derschader. A medem temp

duai vegnir fixà en la lescha il mument, en il qual l'uffizi da derschadra u da derschader terminescha.

3.5.2. Novas cumpetenzas e novas reglas da procedura

Tgi che sto decider davart ils dretgs d'engaschament che (pudessan pertutgar) pertutgan las commembras ed ils commembers d'autoritads giudizialas, è actualmain mintgatant intschert. En questa revisiun duai l'urden da cumpetenzas respectiv vegnir concepì en moda pli clera (cf. art. 98 ss. sboz LOG). Sche pussaivel duai vegnir realisà il princip, tenor il qual l'autorità electorala decida er davart la terminaziun da l'uffizi da derschadra u da derschader, q.v.d. la medema autorità funda e schlia la relaziun d'engaschament.

Las commembras ed ils commembers da las dretgiras regiunalas vegnan elegidas ed elegids dal pievel en in'elecziun regiunala. Il pievel na po betg decider davart la terminaziun da l'uffizi da derschadra u da derschader. Questa incumbensa stuess perquai vegnir surdada als parlaments regiunals. Ma las regions grischunas n'han betg parlaments. Ellas han exclusivamain organs che sa cumponan da las presidentas e dals presidents da las vischnancas purtadas. Lur legitimaziun democratica è pli pitschna che quella dal Cussegl grond. Sch'i vegn resguardà che las dretgiras regiunalas valan sco dretgiras chantunalas inferiuras dapi la refurma dal territori e ch'ellas vegnan finanzadas cumplettaimain dal chantun, duai il Cussegl grond decider davart la destituziun da l'uffizi da las derschadras regiunalas e dals derschaders regiunals sco er constatar en cas da disputa, sch'ina commembra u in commember da la dretgira regiunala è extrà da l'uffizi tras lescha. Questa regulaziun etablescha per gronda part ina congruenza tranter autorità electorala ed «autorità da relaschada».

Areguard l'ulteriur urden da cumpetenzas stoi vegnir differenzià tranter commembras e commembers da las dretgiras e commembras e commembers da las autras autoritàs giudizialas. Ils organs directivs da las dretgiras na possedan actualmain nagins instruments da surveglianza ierarchica per admonir derschadras e derschaders da manar en moda conscienziusa l'uffizi. Sco «primus inter pares» pon els manar mo cun persvader e cun intermediar (cf. ARTHUR AESCHLIMANN, Justizreform 2000 – Das Bundesgericht und sein Gesetz, en: Justice – Justiz – Giustizia 2007/4, N. 25). En il passà n'è quai betg adina reussì als organs directivs da las dretgiras. Lur posiziun duai pia vegnir rinforzada. Els duain vegnir autorisads d'ordinar las mesiras disciplinaras ch'èn previsas en la lescha, danor la destituziun da l'uffizi. En questa moda duai vegnir facilità da manar las derschadras ed ils derschaders e pussibilità d'intervegnir svelt ed effectivamain envers cunderschadras e cunderschaders che ageschan cuntrari a l'obligaziun. Las mesiras disciplinaras respectivas pon sa chapescha vegnir prendidas pir, sche mesiras main rigurusas han fatg naufragi u na parevan da bel principi betg d'avair success. En vista a questa nova regulaziun pari raschunaivel d'autorisar la Dretgira superiura sco er las dretgiras regiunalas da decider er davart ils ulteriurs dretgs d'engaschament da lur commembras e commembers, nun ch'il Cussegl grond saja cumpetent per quai (vacanzas, furmaziun supplementara, salari).

In'autra regulaziun duai vegnir premissa per las commembras ed ils commembers dals uffizis da mediaziun, da las autoritàs da mediaziun per dumondas da locaziun sco er da l'Autorità da mediaziun per dumondas d'egualità. En quests cas n'èsi betg necessari da conceder autorisaziuns disciplinaras als organs directivs, perquai che lur dretg da manar è incontestà. En quests cas duai l'autorità da surveglianza responsabla decider davart tut ils dretgs disputaivels concernent la relaziun d'engaschament. Las autoritàs da surveglianza respectivas han las cumpetenzas da decider che vegnan ademplidas en il Dretg da personal dals patruns. Ina «surveglianza ierarchica giudiziala interna» n'exista betg qua (cf. agiunta 4).

Plinavant duain vegnir cumplettadas las regulaziuns pertutgant las proceduras da surveglianza ierarchica. Questas proceduras èn regladas actualmain mo en moda rudimentara. Quai ha chaschunà difficultads en la pratica ed è sa mussà sco problematic sut l'aspect dal princip da legalitad. Las regulaziuns respectivas duain vegnir precisadas per ch'i saja pli cler, tge rolla che las autoritads involvidas en ils stadis da la procedura ston mintgamai ademplir, e tge posiziun che las personas pertutgadas occupan en las proceduras respectivas.

3.6. Valaivladad subsidiara dal Dretg da persunal

La particularitad da l'uffizi da derschadra u da derschader è l'indipendenza giudiziala che vegn garantida dal dretg costituzional (art. 30 al. 1 Cst., art. 191c Cst., art. 50 CC). Las pretensiuns che resultan da quai per la concepziun da la relaziun d'engaschament da las commembras e dals commembers da las autoritads giudizialas han la Confederaziun ed ils chantuns realisà en differenta moda. Concepziunalmain datti trais propostas da regulaziun:

- las derschadras ed ils derschaders vegnan considerads sco funcziunarias e funcziunaris, per las qualas ed ils quals valan las disposiziuns correspundentas da la Lescha dal persunal, sch'il dretg spezial na prevesa nagut u nagut auter;
- las derschadras ed ils derschaders vegnan classifitgads sco collavuraturas e collavuratur, per ils quals valan las disposiziuns da la Lescha dal persunal, sch'il dretg spezial na prevesa nagut u nagut auter;
- per las derschadras ed ils derschaders vegn stgaffida ina relaziun d'engaschament speziala.

Il stadi da funcziunari è vegnì abolì avant decennis. I na para betg cunvegnent da revegnir a questa decisiun da princip e da reintrodur la relaziun da funcziunari per las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas. Questa proposta da regulaziun vegn pia eliminada.

Per concepì la relaziun d'engaschament da las commembras e dals commembers da las autoritads giudizialas sa tschenta – en il chantun Grischun – mo la dumonda, sche las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas duain vegnir classifitgads sco collavuraturas e collavuratur chantunals u sch'i duai vegnir stgaffida ina relaziun d'engaschament speziala. La Lescha chantunala dal persunal fa la differenziaziun tranter duas furmas da collavuraturas e collavuratur chantunals, particularmain d'ina vart las collavuraturas ed ils collavuratur chantunals, da l'autra vart las collavuraturas ed ils collavuratur chantunals en uffizi accessoric. Per l'emprima furma èsi caracteristic che las collavuraturas ed il collavuratur han ina relaziun da lavur da dretg public cun il chantun e ch'ellas ed els lavuran per il chantun integrads en l'organisaziun da la lavur chantunala en in pensum fixà contractualmain (cf. art. 5 ss. da la Lescha davart la relaziun da lavur da las collavuraturas e dals collavuratur dal chantun Grischun [Lescha dal persunal, LP; DG 170.400]). Las collavuraturas ed ils collavuratur chantunals en uffizi accessoric han in'autra posiziun. En il cas tipic lavuran ellas ed els ordaifer l'organisaziun da l'administraziun pli stretga e vegnan designads sco talas e sco tals tras la lescha, tras la Regenza u tras las dretgiras (art. 3 al. 4 LP). Cun resalva da regulaziuns spezialas è lur posiziun dal dretg da persunal reglada en l'Ordinaziun davart las collavuraturas ed ils collavuratur en uffizi accessoric dal chantun Grischun (OCUA; DG 170.420). Tenor questa ordinaziun vegnan las collavuraturas ed ils collavuratur chantunals en uffizi accessoric elegids per ina tscherta durada d'uffizi; in dretg sin reelecziun n'exista betg (art. 5 OCUA). La relaziun d'uffizi po vegnir schliada tras omaduas varts per la fin d'in mais, observond in termin da 2 mais. Per schliar la relaziun d'uffizi è cumpetenta l'istanza electorala (art. 11 al. 1 OCUA).

La posiziun da las commembras e dals commembers da las autoritads giudizialas sa lascha cumparegliar il pli fitg cun quella da las collavuraturas e dals collavurats chantunals en uffizi accessoric. Questa relaziun da lavur speziala sa referescha però adina ad activitads che han in pitschen grad d'occupaziun. Ella è dal rest reglada mo en moda rudimentara en il dretg chantunal. Renviond a las regulaziuns respectivas pon pia vegnir serradas mo paucas largias. Perquai propona la Regenza da stgaffir ina relaziun da lavur speziala per las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas e da declerar questa relaziun da lavur sco applitgaba conform al senn, complementarmain a las regulaziuns dal dretg da persunal chantunal, sche quai sa lascha cunvegnir cun l'indipendenza giudiziala (art. 35 sboz LOG). Uschia duai per l'ina vegnir tegnì quint da la particularitad da la relaziun da lavur giudiziala, per l'autra garantì ch'il dretg chantunal haja ina soluziun per tut las dumondas giuridicas che sa tschentan.

4. Dretgira da giustia dal chantun Grischun

Durant la sessiun da zercladur 2019 ha il Cussegl grond concludì da stgaffir ina Dretgira administrativa speziala, sco ch'ella exista en ils chantuns Argovia e Vad, sche la Dretgira chantunala e la Dretgira administrativa fusiuneschan (PCG 5 I 2018/2019, p. 854).

Questa Dretgira administrativa speziala duai vegnir numnada «Justizgericht des Kantons Graubünden», «Dretgira da giustia dal chantun Grischun» sco er «Tribunale della magistratura del Cantone dei Grigioni». Sia cumpetenza duai vegnir descritta resguardond la regulaziun ch'exista en il chantun Argovia. Da quella duai vegnir divergià en quel senn, che la Dretgira da giustia duai da princip vegnir concepida mo sco istanza da recurs. La Dretgira da giustia vegn ad avair persunal en piazza fixa. Ella n'ha pia betg las resursas per far scleriments extendids da fatgs. Tals scleriments da fatgs pudessan – analogamain a la regulaziun ch'exista en il chantun Argovia – vegnir surdads a la Dretgira superiura. Ina tala repartiziun da las incumbensas na persvada betg, perquai ch'ils scleriments da fatgs èn per regla d'importanza centrala per il resultat da la procedura. Sch'els na vegnan betg fatgs da la Dretgira da giustia, po questa dretgira vegnir duvrada gist uschè bain sco istanza da recurs. Quai vala en mintga cas per il chantun Grischun, nua che novas pretensiuns da fatgs e novas propostas da cumprova èn admissiblas en la procedura da recurs giudizial administrativ (art. 51 al. 3 LGA). Per questas ponderaziuns duai la Dretgira da giustia funcziunar da princip sco istanza da meds legals.

Intschert èsi, tgi che duai appartegnair a la Dretgira da giustia. En il Rapport concernent l'optimaziun da l'organisaziun da las dretgiras chantunals superiuras ha la Regenza proponì d'occupar la Dretgira da giustia cun derschadras administrativas e derschaders administrativs d'ordaifer il chantun. La CGS è s'exprimida criticamain davart ina tala occupaziun. Il Cussegl grond ha laschà avert questa dumonda. En il rom da quest project legislativ ha la Regenza tractà anc ina giada l'occupaziun da la Dretgira da giustia. La Dretgira da giustia vegn probablamain a giuditgar – sco ch'i mussan experientschas dals chantuns Argovia e Vad – mo paucs cas fin maximalmain ina dunsaina da cas per onn. Ils cas respectivs pon però esser fitg pretensius. Las commembras ed ils commembers da la Dretgira da giustia ston pia avair grondas enconuschientschas spezialas ed experientscha da manar proceduras giudizialas. I dastgass esser difficil da chattar talas persunas en il chantun Grischun, tant pli che las commembras ed ils commembers da la Dretgira da giustia na dastgan betg appartegnair ad in'autra autoritad giudiziala chantunala, uschiglio stuess vegnir negada l'indipendenza da la Dretgira da giustia. Per la medema raschun stoi ultra da quai vegnir exclus che las commembras ed ils commembers da la Dretgira da giustia en il chantun Grischun pratitgeschian sco advocatas ed advocats, perquai ch'il recurs cunter las decisiuns

da la Cumissiun da surveglianza davart ils advocats duai vegnir tractà en l'avegnir da la Dretgira da giustia (art. 7 al. 2 LAdv). En il center stat pia l'occupaziun da la Dretgira da giustia cun derschadras e derschaders d'ordaifer il chantun. Questa furma da l'occupaziun na duai però betg – sco pensà oriundamain – vegnir fixada en la lescha. Anzi, la Regenza propona ch'il Cussegl grond elegia las commembras ed ils commembers da la Dretgira da giustia per ina durada da 4 onns.

La procedura electorala duai avair la medema concepziun sco quella per las commembras ed ils commembers da la Dretgira superiura (art. 62 sboz LOG). Dal rest sa basan las regulaziuns proponidas concernent l'organisaziun da la Dretgira da giustia sin quellas ch'existan actualmain per la Cumissiun da surveglianza davart ils advocats e per la Cumissiun da notariat (cf. art. 5 LAdv; art. 4 LNot). En vista al pitschen dumber da cas ch'ins po spetgar duai vegnir stgaffida ina structura da dretgira uschè concisa sco pussaivel.

5. Dretg da cundecisiun da la Dretgira superiura en proceduras legislativas

Tenor l'art. 51 al. 3 CC han las dretgiras chantunalas superiuras il dretg da reglar ils aspects main impurtants da l'administraziun giudiziala sco er la surveglianza da la giustia, sch'ellas vegnan autorisadas explicitamain da far quai. Ma ellas n'han betg la pussaivladad da sa drizzar directamain al Cussegl grond cun projects legislativs.

A chaschun da la debatta davart il Rapport concernent l'optimaziun da l'organisaziun da las dretgiras chantunalas superiuras ha il Cussegl grond decidì d'amplifitgar ils dretgs da cundecisiun da las dretgiras chantunalas superiuras en la procedura legislativa. Ellas duain vegnir autorisadas d'iniziar proceduras legislativas concernent l'administraziun giudiziala e/u da preschentar al Cussegl grond sbozs per midadas costituziunalas u per midadas da lescha che pertutgan il sector da l'administraziun giudiziala. Plinavant duain las dretgiras chantunalas superiuras survegnir la medema posiziun sco la Regenza en las cumissions predeliberantas sco er en il Cussegl grond, sch'ils projects pertutgan l'administraziun giudiziala (missiva da la Regenza carnet nr. 9/2018-2019, p. 827 ss.; PCG 5 I 2018/2019, p. 862).

La realisaziun da quest conclus dal Cussegl grond chaschuna ina revisiun da l'art. 51a da la CC sco er da la Lescha davart il Cussegl grond (LCG; DG 170.100). Las regulaziuns proponidas dattan la pussaivladad a la Dretgira superiura da dumandar il Cussegl grond d'incumbensar la Regenza d'elavurar in project da lescha u in project costituziunal che concerna l'administraziun giudiziala (art. 68b LCG). Quest nov dretg da cundecisiun da la Dretgira superiura duai vegnir concepì sumegliantamain sco il dretg d'incumbensa da las deputadas e dals deputads. Differentamain dal dretg da cundecisiun parlamentar respectiv duai el percenter vegnir designà sco «dretg da proposta» e vegnir suttamess al Cussegl grond tras la Regenza per prender il conclus. Dal rest duain il tractament e la debatta da la proposta da la Dretgira superiura sa drizzar tenor las reglas che valan per il tractament da las incumbensas da las commembras e dals commembers dal Cussegl grond (cf. art. 68 ed art. 69 da l'Urden da gestiun dal Cussegl grond [UGCG; DG 170.140]). Uschia s'integrescha il dretg da proposta da la Dretgira superiura senza interrupziun en ils instruments parlamentars existents.

Per cumplettrar duai vegnir rinforzada la participaziun da la Dretgira superiura en la procedura legislativa dal Cussegl grond. Da nov duai la presidenta u il president da la Dretgira superiura pudair sa participar a las sesidas dal Cussegl grond e da sias cumissions, a las qualas vegn tractà in project costituziunal ed in project da lescha inizià da la Dretgira superiura u a las qualas vegn discutà davart in project legislativ che pertutga principalmain l'administraziun giudiziala (art. 68b LCG). La finala sto la Regenza integrar la Dretgira

superiura en l'elavuraziun da projects da lescha che pertutgan l'administraziun giudiziala (cf. art. 64b LCG).

IV. Consequenzas persunalas e finanzialas

1. Per il chantun

En il rom da la fusiun da la Dretgira chantunala e da la Dretgira administrativa duai vegnir stgaffi in secretariat general per distgargiar las derschadras ed ils derschaders sco er las actuaras ed ils actuars da las lavurs administrativas (cf. latiers las explicaziuns qua survast sut III. cifra 1.2.4.). Ultra da quai duai vegnir meglierada la communicaziun externa da la dretgira (cf. latiers las explicaziuns sut III. cifra 1.2.5.). Per quest intent duain vegnir stgaffidas d'ina vart ina plazza da «secretaria generala» resp. da «secretari general» cun in pensum da 100 %, da l'autra vart ina plazza d'ina incumbensada resp. d'in incumbensà per l'infurmaziun cun in pensum dad 80-100 %. Ils custs supplementars che resultan da quai sa cumponan dals custs per metter a disposiziun las plazzas da lavur e dals custs da salari. Quels emprims na pon actualmain betg vegnir quantifitgads, perquai ch'i n'è betg enconuschent, quant che la renovaziun dal vegl edificii chantunal vegn a custar e sche la Dretgira superiura vegn a duvrar supplementarmain la Villa Brügger. Ils custs da salari per las novas plazzas importan per la secretaria generala u il secretari general 165 195 francs per onn (salari brut: 143 026 + 11 442 [8 % premia dal patrun per l'assicuranza sociala] + 10 727 [10 % premia dal patrun per la cassa da pensiun]) e per l'incumbensada u l'incumbensà per l'infurmaziun 126 171 fin 157 703 francs per onn (salari brut: 126 171 + 8739 [premia dal patrun per l'assicuranza sociala] + 8193 [10 % premia dal patrun per la cassa da pensiun]; salari brut: 157 703 + 10 923 [premia dal patrun per l'assicuranza sociala] + 10 426 [10 % premia dal patrun per la cassa da pensiun]). Pervia da questas novas plazzas stoi pia vegnir fatg quint cun custs da salari supplementars da 291 366 fin 322 898 francs per onn.

Medemamain custs supplementars chaschuna l'adattaziun proponida dal sistem da salari per las commembras ed ils commembers da la Dretgira superiura (cf. las explicaziuns tar l'art. 20 sboz LOG). Ils custs supplementars respectivs na pon betg vegnir quantifitgads exactmain, perquai ch'ils custs supplementars en il sector dal provediment professiunal dependan da la dumonda, tge model d'assicuranza che las commembras ed ils commembers da la Dretgira superiura vegnan ad elegier per las prestaziuns spezialas dal dretg davart il provediment professiunal (cf. art. 15a da la Lescha davart la Cassa da pensiun dal Grischun [LCPG; DG 140.450]). Senza resguardar ils custs supplementars respectivs importan ils custs supplementars annuals 23 579.25 francs (novs custs da salari: 2 546'649.60 [1 x 237 568.90 + 5 x 233 128.35 + 5 x 228 687.80] - custs da salari actuals: 2 526 667.20 [2 x 237 568.90 + 2 x 233 128.35 + 7 x 226 467.54] = 19 982.40 + 1 598.60 [8 % premia dal patrun per l'assicuranza sociala da 19 982.40] + 1998.25 [10 % premia dal patrun per la cassa da pensiun da 19 982.40]). Pervia da questa revisiun s'augmentan ils custs da salari per la Dretgira superiura pia per 314 945.25 fin 346 477.25 francs (291 366 + 23 579.25; 322 898 + 23 579.25).

Las regulaziuns proponidas per la *reorganisaziun da la sorveglianza* na dastgassan betg chaschunar custs supplementars tar la Dretgira superiura, perquai ch'ils custs per las novas incumbensas da sorveglianza da la Dretgira superiura vegnan cumpensads tras l'aboliziun da la sorveglianza directa da las autoritads da mediaziun. En quest sector n'èsi pia betg da quintar cun custs supplementars. Percunter chaschuna la designaziun da las dretgiras regionalas sco autoritad da sorveglianza directa per ils uffizis da mediaziun sco er per las autoritads da mediaziun per dumondas da locaziun custs supplementars. Las resursas ch'èn necessarias per quest intent na duain betg vegnir messas a disposiziun en mintgina da las

indesch dretgiras regiunalas, mabain en in post da stab (cf. las explicaziuns qua survart sut la cifra 2.8.). Il post da stab respectiv duai vegnir dotà cun ina collavuratura resp. cun in collavuratur giuridic che ademplescha questa incumbensa cun in pensum da 100 %. Ils custs supplementars che resultan da quai sa cumponan dals custs per metter a disposiziun las plazzas da lavur e dals custs da salari. Ils custs da salari per il post da stab respectiv importan stgars 150 000 francs per onn (salari brut: 129 259 + 10 341 [8 % premia dal patrun per l'assicuranza sociala] + 9694 [10 % premia dal patrun per la cassa da pensiun]). Quant auts ch'ils custs supplementars per la piazza da lavur vegnan ad esser, dependa da la dumonda, en tge dretgira regiunala che la persuna respectiva vegn a lavurar. Quai n'è betg fixà, uschia ch'ils custs na pon betg vegnir quantifitgads.

Las novaziuns proponidas en il sector da la *relaziun d'engaschament* da las commembras e dals commembers da las autoritads giudizialas na dastgan da princip betg chaschunar custs supplementars. Quai vala en spezial per la nova regulaziun da las prestaziuns spezialas dal dretg davart il provediment professiunal per las commembras ed ils commembers da la Dretgira superiura, che vegn a custar previsiblmain circa tuttina bler sco la regulaziun vertenta. Custs supplementars pon percenter resultar, sche las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas en uffizi principal retiran dapli vacanzas sin fundament da la regulaziun da vacanzas proponida e sche las uras da lavur che crodan davent tras quai na pon betg vegnir cumpensadas. En connex cun la revisiun parziala da la Lescha dal persunal parta la Regenza dal fatg che l'extensiun dal dretg da vacanzas possia vegnir cumpensada principalmain cun augmentar l'effizienz e cun optimar cuntinuadamain l'adempliment da las incumbensas sco er cun prestar lavur supplementara (consultaziun tar la revisiun parziala da la Lescha dal persunal, p. 25 s.). Il medem poi vegnir supponì areguard las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas en uffizi principal. Pervia da la nova regulaziun dal dretg da vacanzas da las commembras e dals commembers da las autoritads giudizialas en uffizi principal na spetga la Regenza perquai nagins augments da plazzas. Er uschiglio na dastgassan las regulaziuns proponidas betg chaschunar custs supplementars.

2. Per las regions

Cun quest project duai vegnir reglada en la lescha l'inspecziun dals uffizis da scussiu e da concurs. La Dretgira superiura n'ademplescha betg sezza questa incumbensa, mabain engascha per quest intent funcziunarias e funcziunaris da scussiu e da concurs cun experienscha che lavuran en il chantun Grischun. Las funcziunarias ed ils funcziunaris da scussiu e da concurs cusseglian plinavant ils uffizis da scussiu e da concurs e gidan quels sche necessari a liquidar fatschentas uffizialas. Per questa activitad han las inspecturas ed ils inspecturs designads mess a quint a la Dretgira chantunala l'onn 2020 diarias bruttas da 6000 francs, pauschalas da cussegliaziun da 2000 francs sco er spesas da 1259 francs, en total pia 9259 francs. Questa indemnisaziun cuvra ils custs da l'activitad d'inspecziun, dentant betg ils custs da l'activitad da cussegliaziun. L'activitad da cussegliaziun vegn finanziada per la gronda part da quellas regions che mettan a disposiziun lur funcziunarias e funcziunaris da scussiu e da concurs sco inspecturas ed inspecturs.

Ils custs da l'inspecziun sco er da la cussegliaziun dals uffizis da scussiu e da concurs stuessan atgnamain las regions pajar, perquai che quellas survegnan las entradas or da las proceduras da concurs e da scussiu. Perquai ch'ils custs èn actualmain bass, duai dentant vegnir desistì ad interim d'adossar ils custs a las regions. En il rom da questa revisiun propo- na la Regenza dentant da stgaffir la basa legala per pudair adossar ils custs per l'activitad da las inspecturas e dals inspecturs a las regions, sch'i vegnissan consultadas per quest intent

insacura expertas ed experts externs. En quest cas duai l'autorità da surveglianza vegnir autorisada d'adossar a las regiuns ils custs respectivs a norma da las proceduras da scus-siun realisadas l'onn precedent, q.v.d. a norma dal dumber dals avis da pajament emess e cumprovads en il rapport da gestiun da l'onn precedent. En quest regard pudess questa revisiun avair consequenzas finanzialas per las regiuns. Consequenzas persunalas n'èn betg da spetgar per las regiuns.

3. Per las vischnancas

Ni per las vischnancas burgaisas ni per las vischnancas politicas n'ha quest project consequenzas persunalas u finanzialas.

V. Entrada en vigor

Il vegl edifizì chantunal che duai servir sco nova sedia per la Dretgira superiura, po – tenor la planisaziun actuala – vegnir retratg l'onn 2025. La durada d'uffizi da las commembras e dals commembers da la Dretgira chantunala e da la Dretgira administrativa finescha ils 31 da december 2024. Sut questas circumstanzas planisescha la Regenza da metter en vigor il nov dretg per il 1. da schaner 2025. Previsiblamain vegn el pia a valair da princip a partir dal cumenzament da la nova perioda d'uffizi.

VI. Glossari

Surveglianza:

Surveglianza è essenzialmain controlla. Cun l'activad da surveglianza duai vegnir examinà, sch'ina acziun è legala en vista a l'incumbensa delegada, per pudair deducir conclusiuns da quai. En il sistem da las funcziuns statalas è l'activad da surveglianza difficila da chapir. Ella na va betg a prà cun il schema classic da la separaziun da las pussanzas. Il cuntegn concret da la surveglianza resulta da la concepziun specifica da la relaziun da surveglianza.

Surveglianza ierarchica:

La surveglianza ierarchica sa drizza cunter las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas. Ella serva a garantir che las commembras ed ils commembers da las autoritads giudizialas adempleschian lur obligaziuns d'uffizi conform a l'urden. En il sboz LOG vegn la noziun da la surveglianza ierarchica chapida en in ulteriur senn. Qua cumpiglia ella tut las ordinaziuns che pertutgan la relaziun da las commembras e dals commembers da las autoritads giudizialas areguard il dretg d'engaschament. Latiers tutgan p.ex. er la disposiziun dal dretg da vacanzas, mesiras da furnaziun supplementara u indemniziuns da spensas.

Dretg disciplinar:

A maun dal dretg disciplinar vegnan sancziunadas violaziuns culpaivlas da l'obligaziun d'uffizi. Il dretg disciplinar ha in intent d'educaziun, da decuraschament e da protecziun. Il dretg disciplinar n'è betg in dretg penal. El na serva betg a l'expiaziun ed a represalias. Cun agid da mesiras disciplinaras duai vegnir influenzada la persuna culpaivla per ch'ella adempleschia sias obligaziuns d'uffizi.

Surveglianza professiunala:

La noziun da la surveglianza professiunala vegn duvrada differentamain en la giurisprudenza. Tenor la chapientscha qua furma la surveglianza professiunala ina part da la surveglianza dals organs. Ella serva a la regulaziun professiunala da l'autorità che vegn survegliada. Per las autoritads giudizialas n'exista questa furma da la surveglianza betg, perquai ch'ella na fiss betg cumpatibla cun l'indipendenza giudiziala.

Surveglianza giudiziala interna:

Tar la surveglianza giudiziala interna surveglia l'autorità, in organ u ina persuna in organ u ina persuna da la medema autorità. Questa furma da la surveglianza vegn er numnada surveglianza entaifer l'organ. In exempel è il suandant: la presidenta u il president da la dretgira regionala surveglia las ulteriuras commembras ed ils ulteriurs commembers en uffizi principal ed

	accessoric da la dretgira regionala respectiva (cf. art. 70 al. 2 lit. d sboz LOG).
Surveglianza tranter las pussanzas:	En la surveglianza tranter las pussanzas surveglia in'autorità u in organ in'autorità u in organ d'ina autra pussanza. Questa furma da la surveglianza vegn er numnada surveglianza interorgana. Latiers tutga la surveglianza da la Dretgira chantunala e da la Dretgira administrativa tras il Cussegl grond sco er la surveglianza suprema da las autoritàs giudizialas ch'èn suttamessas a la surveglianza da la Dretgira chantunala e da la Dretgira administrativa.
Surveglianza dals organs:	La surveglianza dals organs na sa referescha betg a las commembras ed als commembers da las autoritàs giudizialas, mabain a las autoritàs giudizialas sco istanzas statalas. La surveglianza dals organs duai garantir che las autoritàs giudizialas funcziunan, q.v.d. in andament regular da la giurisdicziun. Entaifer la surveglianza dals organs vegn per regla differenzià almain tranter la surveglianza finanziaria e la surveglianza professiunala.
Surveglianza da giurisdicziun:	La surveglianza da giurisdicziun vegn exequida d'ina dretgira superiura che examinescha ina decisiun gia relaschada en il rom d'ina procedura da meds legals. La surveglianza da giurisdicziun cumpiglia er la pussaivladad da las dretgiras da relaschar directives, circularas u recumandaziuns per dretgiras inferiuras. Questas duas furmas da la «actività da surveglianza» n'èn betg manegiadas, sch'il rapport explicativ sco er las agiuntas respectivas discurren da la surveglianza.
Administraziun giudiziala:	La noziun da l'administraziun giudiziala designescha l'attività da las autoritàs giudizialas che na tutga ni tar la legiferaziun ni tar la giurisdicziun. Questas attivitàs administrativas vegnan exequidas per stgaffir e per mantegnair las premissas objectivas e persunalas per ademplir la giurisdicziun. L'administraziun giudiziala sa referescha pia a tut las attivitàs da las autoritàs giudizialas che na servan betg a la giurisdicziun en il cas singul, mabain che pertutgan las basas e las premissas per l'attività giudiziala.
Surveglianza giudiziala interna:	La surveglianza giudiziala interna cumpiglia la surveglianza entaifer la justia. Qua surveglia in'autorità superiura u in organ superiur in'autorità inferiura u in organ inferiur entaifer la giudicativa. Questa furma da la surveglianza vegn er numnada surveglianza intraorgana.